

Erfrechtelijke geschillen
Mr. dr. G.T.J. Hoff
Iemand bevoordelen of belasten met een legaat

Inhoudsopgave

1. Inleiding	1
2. Soorten legaten	4
3. Aanvaarding en verwerping van het legaat	7
4. Ten laste van wie komt het legaat?	8
5. Bestaanseis	8
6. Legataris als schuldeiser van de nalatenschap	9
7. Opeisbaarheid van legaten	9
8. Vruchten van legaten	10
9. Vermindering van legaten	10
10. Inkorting of vermindering van legaten; opleg	13
11. Wijzigen of opheffen van legaten	13
12. Staat van het gelegateerde goed	14
13. Ontbreken van de met het legaat belaste persoon	15
14. Ontbreken van het gelegateerde goed	15
15. Legaat ten laste van de huwelijksgemeenschap	16
16. Legaat van aandelen in een B.V.	16
17. Legaat in de rechtspraak	19
17.1 Uitleg van een legaat	19
17.2 Legaat ter grootte van een kwart van de nalatenschap	21
17.3 Legaat ter grootte van de legitieme portie	23
17.4 Aansprakelijkheid van erfgenamen voor het verminderde tekort	25
17.5 Wijziging van de verbintenissen uit het legaat	28
17.6 Executoriale kracht van het legaat	29
17.7 Verjaring van legaten	31
18. Slotbeschouwing	33

1. Inleiding

Het legaat is een belangrijke en veel voorkomende uiterste wilsbeschikking in testamenten. Een legaat wordt in Boek 4 BW omschreven als *“een uiterste wilsbeschikking waarin de erflater aan een of meer personen een vorderingsrecht toekent”* (art. 4:117 lid 1 BW). Degene die een legaat krijgt, wordt legataris genoemd. De legataris wordt uit hoofde van

het legaat geen erfgenaam (of deelgenoot) in de nalatenschap van de erflater. Hij treedt ten gevolge van het legaat ook niet in de rechten en plichten van de erflater (vgl. art. 4:182 BW, de saisine-regel). Iemand aan wie een legaat is toegekend, krijgt een vorderingsrecht op de erfgenamen. De legataris is daarmee een schuldeiser van de nalatenschap (art. 4:7 lid 1 onder h BW).

De legataris verkrijgt door het legaat dus een vorderingsrecht op de erfgenamen, ofwel een verbintenisrechtelijke aanspraak. Het onderwerp van een legaat kan bestaan uit: (i) een geldsom (een vast bedrag of een bedrag gerelateerd aan een bepaalde grootheid (bijvoorbeeld een breukdeel van de nalatenschap, de omvang van de legitieme portie of de omvang van de vrijstelling voor de erfbelasting)), (ii) een goed uit de nalatenschap (waartoe ook een recht van vruchtgebruik met betrekking tot een goed van de nalatenschap gerekend kan worden), (iii) goederen van een bepaalde soort of (iv) een dienst.¹

Voorbeelden

“Ik legateer aan mijn goede vriend Johan mijn Rolex horloge.”

“Ik legateer aan mijn neef Morris een geldbedrag van € 5.000.”

Veelal dient het legaat een zuiver civielrechtelijk doel, maar het legaat leent zich ook voor gebruik in allerlei fiscaal ingegeven structuren (denk bijvoorbeeld aan het opvul- en afvullegaat (§ 2)).

Opvolging onder bijzondere titel

Bij verkrijging van een legaat is sprake van rechtsopvolging onder bijzondere titel (art. 3:80 lid 3 BW). Rechtsopvolging onder bijzondere titel houdt in dat de goederen waarop een legataris recht heeft aan hem nog geleverd moeten worden conform de wettelijke leveringsformaliteiten die gelden voor het betreffende goed (art. 3:89 e.v. BW). De legataris heeft een tot *levering* strekkend vorderingsrecht op de erfgenamen, waarvan hij nakoming kan verlangen. Bij de afgifte van een legaat is van een *verdeling* van de nalatenschap derhalve geen sprake.

Bij verkrijging van een legaat is geen sprake van rechtsopvolging in de vermogensrechtelijke positie van de erflater (opvolging onder algemene titel (art. 3:80 lid 2 BW)), zoals bij een erfgenaam. De legataris is dan ook als zodanig niet aansprakelijk voor de schulden van de nalatenschap.

¹ In [ECLI:NL:RBGEL:2020:2585](#) is een hond het onderwerp van een legaat. Strijd ontstond tussen de erfgenaam van de koper van de hond en een legataris in het testament van de overleden vader van de koper van de hond. De vader zorgde wel vaker voor de hond en hij had de hond van zijn zoon (een goed dat niet tot zijn nalatenschap behoort) na diens overlijden in zijn eigen testament gelegateerd aan zijn neef. De kantonrechter komt tot de voorlopige conclusie dat de eiser (de erfgenaam van de koper van de hond) eigenaar van de hond is gebleven, zodat het beroep op revindicatie (art. 5:2 BW) slaagt. De vordering tot afgifte van de hond op verbeurte van een dwangsom werd toegewezen.

Boek 6 BW

Op de verbintenissen die door het legaat in het leven worden geroepen, zijn de bepalingen van titel 1 (dat handelt over verbintenissen in het algemeen) van Boek 6 BW (dat handelt over het algemeen gedeelte van het verbintenissenrecht) van toepassing, voor zover althans in Boek 4 BW daarvan voor het legaat geen afwijkende bepalingen zijn opgenomen.

Ontstaan en opeisbaarheid van het legaat

Het vorderingsrecht van de legataris op grond van het legaat ontstaat met het overlijden van de erflater. Aanvaarding van het legaat is niet vereist om het vorderingsrecht te laten ontstaan (§ 3). Het legaat kan uiteraard worden verworpen door de legataris. Het legaat wordt meteen bij het overlijden van de erflater opeisbaar, behalve als het gaat om een gelegateerde geldsom (§ 7). Een legaat van een geldsom wordt in beginsel zes maanden na overlijden opeisbaar (art. 4:125 lid 1 BW). In het testament kan worden opgenomen dat het legaat pas later opeisbaar is.

De legataris is een postconcurrente schuldeiser

Hoewel de legataris niet aansprakelijk is voor de schulden van de nalatenschap voelt een legataris het wel bij de afwikkeling van de nalatenschap als de erflater overladen is met schulden of als er sprake is van overlegatering. Een legaat is namelijk achtergesteld bij andere schulden van de nalatenschap (art. 4:120 lid 1 BW):

“Schulden van de nalatenschap uit een legaat worden slechts ten laste van de nalatenschap voldaan, indien alle andere schulden van de nalatenschap daaruit ten volle kunnen worden voldaan.”

Een legataris is dus weliswaar schuldeiser van de nalatenschap (art. 4:7 lid 1 onder h BW), maar een schuldeiser die als laatste in de rij van schuldeisers staat. Hij is een postconcurrente schuldeiser, zodat de legataris in de rangorde van de schuldeisers van de nalatenschap achteraan staat. De vraag is dan wat er met de legaten gebeurt als niet alle schulden van de nalatenschap kunnen worden voldaan. Het korte antwoord daarop luidt dat als er meer schulden van de erflater dan bezittingen zijn, de legaten verminderd zullen worden (§ 9)

Onderscheid met een testamentaire last

De kern van de testamentaire last is gelegen in het opleggen van een verplichting aan een erfgenaam of legataris, de lastplichtige genaamd (art. 4:130 lid 1 BW). Bij een testamentaire last bestaat die verplichting niet in de uitvoering van een legaat. Ook degene die met de afgifte van een legaat is belast, heeft een verplichting. Te denken valt bijvoorbeeld aan een erfgenaam die volgens de uiterste wil van de erflater ten laste van zijn verkrijging een bepaald legaat (een goed of een geldbedrag) aan iemand dient af te geven. Wat is dan het verschil tussen de ene en de andere verplichting, zodat bepaald kan worden wanneer in een concreet geval de testamentaire last dan wel het legaat ingezet moet worden?

Het kenmerkende verschil tussen het legaat en de testamentaire last schuilt daarin dat bij een legaat de legataris een vorderingsrecht heeft op de erfgenamen (art. 4:117 lid 1 BW). Een lastbevoordeelde van een testamentaire last heeft - anders dan de legataris - geen vorderingsrecht jegens de lastplichtige erfgenaam of legataris.² De eenvoudige stelregel is daarom: bestaat er een vorderingsrecht, dan is er een legaat. Is dat niet het geval, dan is er een testamentaire last.

De legataris kan van zijn vorderingsrecht jegens de erfgenaam of een andere legataris nakoming verlangen. Een lastbevoordeelde heeft die mogelijkheid niet. De lastbevoordeelde kan geen nakoming van de verplichting uit hoofde van de testamentaire last van de lastplichtige vorderen. Als gevolg van het feit dat een vorderingsrecht aan de testamentaire last ontbreekt, is de last dus niet geschikt om iemand te bevoordelen. Bevoordeling van iemand dient in ons erfrechtelijk systeem met een volgens art. 4:42 lid 1 BW gesloten stelsel van uiterste wilsbeschikkingen door middel van een erfstelling (art. 4:115 BW) dan wel een legaat (art. 4:117 BW) te geschieden.

Zie voor de testamentaire last verder het onderdeel 'Testamentaire lasten. Over wensen van de erflater, lastige verplichtingen en ondraaglijke lasten'.

2. Soorten legaten

Legaten bestaan er in alle soorten en maten.

Prelegaat

Soms is de legataris tevens erfgenaam. Men spreekt dan van een prelegaat. De erfgenaam krijgt iets vooraf of bij vooruitmaking. De erflater wil dan zeker weten dat een bepaalde erfgenaam ook een bepaald goed krijgt, al dan niet tegen betaling (legaat tegen inbreng van de waarde in de nalatenschap). Er bestaat overigens geen verschil met een gewoon legaat aan een willekeurige derde. De gewone regels voor legaten zijn onverkort van toepassing op een aan een erfgenaam toegekend legaat.

Sublegaat

Bij het toekennen van een legaat kan de erflater bepalen dat een legaat ten laste van een bepaalde persoon (meestal een erfgenaam) komt. De persoon ten laste van wie het legaat komt, kan ook een legataris zijn. Een sublegaat is een legaat dat ten laste komt van een legataris.

Voorbeeld

Erflater kent ten laste van zijn erfgenamen een legaat toe aan Florine van € 10.000 en een legaat van € 2.500 aan Madeleine. Ten aanzien van dit laatste legaat heeft de erflater bepaald dat dit ten laste komt van het legaat van Florine. Voor de uitbetaling van haar sublegaat van € 2.500 zal Madeleine (als sublegataris) zich tot Florine (legataris) moeten wenden, en niet tot de erfgenamen.

² MvA II, Parl. Gesch. InvW. Boek 4 BW, p. 1189.

Keuzelegaat

Een keuzelegaat is een bepaling in een testament waarin een erflater aan een persoon de bevoegdheid verleent om binnen een bepaalde termijn een keuze te maken uit de nagelaten goederen. Daaraan kan ook de betaling van een vergoeding worden verbonden (keuzelegaat tegen inbreng van de waarde in de nalatenschap). De legataris wordt dan verplicht om een zeker bedrag te vergoeden aan de nalatenschap. Op deze wijze gaat het legaat niet ten koste van de nalatenschap voor de erfgenamen. De legataris verkrijgt als het ware een recht om een goed uit de nalatenschap te kopen. De inbreng van de waarde van het gelegateerde goed is een sublegaat van contanten aan de erfgenamen.

Veelal wordt een keuzelegaat toegekend aan de langstlevende echtgenoot, die dan het recht heeft om te bepalen welke goederen hij in eigendom wenst te verkrijgen uit de nalatenschap. Vaak wordt bepaald dat de inbreng van de waarde pas op een later moment behoeft plaats te vinden, bijvoorbeeld bij het overlijden van de langstlevende.

Voorbeeld

"Ik legateer aan mijn echtgenote X alle goederen van mijn nalatenschap die zij zal verkiezen, tegen inbreng van de waarde daarvan in mijn nalatenschap."

Opvul- en afvullegaat

Met behulp van een opvullegaat kan de langstlevende echtgenoot optimaal gebruik maken van de partnervrijstelling ad ca. € 680.645 (2022) voor de erfbelasting. Met het opvullegaat, dat ten laste van de kinderen komt, kan de langstlevende echtgenoot zijn erfrechtelijke verkrijging aanvullen, zodat per saldo geen erfbelasting over de erfdelen van de kinderen betaald behoeft te worden. Door gebruik te maken van het opvullegaat wordt de erfrechtelijke verkrijging van de kinderen onder het bedrag van de kindvrijstelling ad ca. € 21.559 (2022) gebracht. Het opvullegaat wordt gewoonlijk gecombineerd met een afvullegaat.

Een afvullegaat is een aanvullend legaat dat een met het opvullegaat vergelijkbare doelstelling heeft: vrijstelling- en tariefoptimalisatie. Met het afvullegaat wordt beoogd te bereiken dat de erfrechtelijke verkrijgingen van de langstlevende en die van de andere erfgenamen tegen hetzelfde marginaal tarief³ worden belast. Het afvullegaat gaat dus niet alleen over het optimaal gebruikmaken van de vrijstelling van de langstlevende voor de erfbelasting (zoals bij het opvullegaat gebeurt), maar ook over een optimale spreiding tussen de erfrechtelijke verkrijgers, te weten de langstlevende en de kinderen.

Vruchtgebruiklegaat

Een regelmatig in testamenten voorkomend legaat is het legaat van vruchtgebruik. De erflater kan het vruchtgebruik van een bepaald goed of van (een deel van) de nalatenschap legateren aan een bepaalde persoon. De vestiging van het vruchtgebruiklegaat moet

³ Het marginaal tarief is het belastingpercentage dat van toepassing is op een extra erfrechtelijke verkrijging.

geschieden door de erfgenamen. Op hen drukt het legaat van vruchtgebruik. Gelet op het feit dat een legaat een schuld van de nalatenschap is, is een door de erflater benoemde executeur bevoegd het vruchtgebruik te vestigen namens de erfgenamen (art. 4:7 lid 1 onder h BW en art. 4:144 BW).⁴

Op het vruchtgebruik zijn de voorschriften van titel 8 van Boek 3 BW (art. 3:201 e.v. BW) van toepassing. Zo kan het vruchtgebruik niet worden gevestigd voor langer dan het leven van de vruchtgebruiker (art. 3:203 BW). Bij een vruchtgebruiklegaat gelden ook de dwingendrechtelijke voorschriften van titel 8, en dat zijn voorschriften die de erflater niet kan uitsluiten (art. 3:205 lid 5 BW). Zo moet de vruchtgebruiker een boedelbeschrijving opmaken van de aan het vruchtgebruik onderworpen goederen (art. 3:205 lid 1 BW) en een jaarlijkse opgave doen van de goederen die niet meer aanwezig zijn, van de goederen die daarvoor in de plaats zijn gekomen, en van de voordelen die de goederen hebben opgeleverd en die geen vruchten zijn (art. 3:205 lid 4 BW). De vruchtgebruiker (veelal de langstlevende echtgenoot) moet verder op verzoek van de erfgenamen (veelal de kinderen) de goederen die hij in vruchtgebruik heeft jaarlijks tonen (art. 3:206 BW). Die toonplicht speelt niet indien de vruchtgebruiker zekerheid stelt (art. 3:206 BW).

Aan de vruchtgebruiker kan bij testament de bevoegdheid worden toegekend om de aan het vruchtgebruik onderworpen goederen te vervreemden en daarop in te teren (art. 3:215 BW). Zo krijgt de vruchtgebruiker een positie als ware hij eigenaar van de goederen waarop het vruchtgebruik betrekking heeft. Oorspronkelijk was dit niet het uitgangspunt van het recht van vruchtgebruik. Vaak is het doel van een vruchtgebruiktestament om de goederen te behouden voor de bloot-eigenaren, bijvoorbeeld de eigen kinderen of verdere familie. Soms wordt het vruchtgebruik ingezet met fiscale motieven,

Bij het eindigen van het vruchtgebruik, bijvoorbeeld door overlijden, kan het zo zijn dat, indien vervreemdings- en verteringsbevoegdheid aan de vruchtgebruiker is toegekend, niet meer alle goederen waarop het vruchtgebruik oorspronkelijk is gevestigd, aanwezig zijn. Zelfs is het mogelijk dat de vruchtgebruiker deze goederen of wat daarvoor in de plaats is gekomen, volledig heeft opgemaakt. Het vruchtgebruik met vervreemdings- en verteringsbevoegdheid wordt vaak ingezet indien de testateur iemand eigenlijk eigenaar wil maken, maar het vestigen van een vruchtgebruik fiscaal voordeliger is.

Anders dan normaal geldt voor een legataris, moet de vruchtgebruiker van een nalatenschap (of een evenredig deel daarvan) onder omstandigheden volgens de wet wel de schulden van de nalatenschap voldoen (art. 3:222 BW).

Legaat vrij van recht

De legataris is een erfrechtelijke verkrijger en is daarmee aan de heffing van erfbelasting op grond van de Successiewet onderworpen. Een legaat vrij van recht roept voor de erfgenamen de verplichting tot uitvoering van het legaat in het leven, maar kent aan de legataris tevens het recht toe te vorderen dat de erfgenamen de ter zake van het legaat verschuldigde erfbelasting voor hun rekening nemen. De bepaling dat het legaat 'vrij van recht' is, is een legaat en geen testamentaire last.

⁴ In dit verband kan ook wel de term 'legatenexecuteur' gehanteerd worden. Indien aan de langstlevende een of meer legaten afgegeven dienen te worden, kan het van pas komen dat de langstlevende tot executeur is benoemd.

Legaat met een nabootsing van erfgenaamschap

Het legateren aan een stichting "als ware deze erfgenaam" (ook wel quasi-erfgenaam genoemd) is een gebruikelijke manier om een goede doelen-stichting in economische zin wél te behandelen als erfgenaam, maar te voorkomen dat deze - kort gezegd - aan de verdelingstafel komt te zitten en medezeggenschap heeft over de wijze van verdeling van de nalatenschap (vgl. art. 3:170 BW). Een andere reden - maar dan vanuit de visie van de goede doelen-stichting - zal zijn dat erfgenaamschap ook leidt tot aansprakelijkheid voor de schulden van de nalatenschap (vgl. art. 4:182 BW, de saisine-regel), maar dat die aansprakelijkheid voor schulden van de nalatenschap niet bestaat voor de legataris.

Voorbeeld

"Ik legateer aan Het Nederlandse Rode Kruis een bedrag gelijk aan de waarde van een erfdeel als ware het Rode Kruis voor de helft erfgenaam geweest in mijn nalatenschap."

Het Nederlandse Rode Kruis deelt als gevolg hiervan voor de helft mee in de nalatenschap. Met dit legaat wordt in verbintenisrechtelijke zin een erfgenaamschap nagebootst. Dat betekent mijns inziens ook dat de legataris meedoet in het erfrechtelijke systeem *alsof* deze erfgenaam is (als quasi-erfgenaam derhalve). Het meedoen alsof de legataris een erfgenaam is voor een bepaald erfdeel, speelt zich bijvoorbeeld af op het terrein van: (i) aanwas (art. 4:48 BW) en (ii) inkorting (art. 4:87 BW). Ter toelichting op deze erfrechtelijke leerstukken vermeld ik het volgende. Bij *aanwas* gaat het erom of het vrijvallende erfdeel van een legitimaris als gevolg van een beroep op de legitieme portie niet alleen aanwast bij de overige erfgenamen, maar ook bij de quasi-erfgenaam. *Inkorting* houdt in dat de rekening van de legitieme portie ten laste gebracht wordt van de erfgenamen en de legatarissen, tezamen de makingen als genoemd in art. 4:87 BW.

Ter verduidelijking wordt het volgende voorbeeld gegeven. Stel dat er drie testamentaire erfgenamen zijn, elk met een erfdeel van 1/3. Verwerpt één van de drie erfgenamen de nalatenschap en voorziet het testament niet in plaatsvervulling (oftewel een subsidiaire erfstelling), dan wast het verworpen erfdeel van 1/3 automatisch bij de beide andere erfgenamen pro rata parte aan (art. 4:48 BW). Beide erfgenamen hebben dan een erfdeel van 1/2. Stel nu dat er naast twee erfgenamen ook een legataris is met een legaat als ware deze voor 1/3 erfgenaam geweest in de nalatenschap. Indien een van de twee erfgenamen de nalatenschap verwerpt, kan met betrekking tot het vrijvallende erfdeel óók bij de legataris als quasi-erfgenaam aanwas plaatsvinden nu dit uit het testament voortvloeit. De legataris doet dan in het erfrechtelijke systeem mee *alsof* deze erfgenaam is (als quasi-erfgenaam), zij het met uitsluitend een verbintenisrechtelijke aanspraak.

3. Aanvaarding en verwerping van het legaat

Een legaat geeft de legataris een vorderingsrecht. De legataris behoeft het legaat niet expliciet te aanvaarden (art. 4:201 lid 1 BW). Hij verkrijgt het legaat van rechtswege. De legataris heeft wel de bevoegdheid het legaat te verwerpen zolang het niet is aanvaard. De

verwerping van een legaat moet op ondubbelzinnige wijze geschieden, maar is aan geen vorm gebonden (art. 4:201 lid 3 BW). De legataris zal bijvoorbeeld voor verwerping van het legaat kunnen kiezen als de aan het goed verbonden schulden en/of kosten hoger zijn dan de waarde ervan.

Het kan voorkomen dat een legataris draait met het maken van een keuze om het legaat al dan niet te verwerpen. Op verzoek van een belanghebbende kan de kantonrechter aan de legataris een termijn stellen, waarbinnen deze moet verklaren of hij het legaat al dan niet verwerpt (art. 4:201 lid 2 BW).⁵ Deze termijn vangt aan vanaf de dag nadat de beschikking van de kantonrechter aan de legataris is betekend. Bij gebreke van een verklaring binnen de gestelde termijn verliest de legataris de bevoegdheid het legaat te verwerpen.

Zie over aanvaarding en verwerping van erfrechtelijke verkrijgingen verder het onderdeel 'Doet-ie 't of doet-ie 't niet? Over erfopvolging, zuivere of beneficiaire aanvaarding en verwerping van de nalatenschap'.

4. Ten laste van wie komt het legaat?

Een legaat komt ten laste van de gezamenlijke erfgenamen, tenzij de erflater heeft bepaald dat de verplichting rust op één of meer bepaalde erfgenamen of legatarissen (art. 4:117 lid 2 BW). Is de verplichting om het legaat na te komen op een legataris gelegd, dan spreekt men van een sublegaat (§ 2).

Is de prestatie uit hoofde van het legaat deelbaar (bijvoorbeeld het legaat van een geldsom), dan zijn de met het legaat belaste erfgenamen ieder voor een deel, evenredig aan zijn erfdeel, verbonden, tenzij de erflater anders heeft beschikt (art. 4:117 lid 3 BW). Is de prestatie ondeelbaar, dan zijn de erfgenamen hoofdelijk voor het geheel verbonden.

5. Bestaanseis

De erflater is geheel vrij in zijn keuze om een legaat aan een bepaalde persoon toe te kennen. De enige beperking daarbij is dat de legataris moet bestaan bij het opvallen van de nalatenschap (art. 4:56 lid 1 BW). In de omschrijving van het legaat in art. 4:117 lid 1 BW komen de woorden "*daarbij aangewezen*", die wel voorkomen in de omschrijving van de erfstelling in art. 4:115 BW, niet voor. Dat betekent dat de legataris bij het opvallen van de nalatenschap niet aanstonds identificeer behoeft te zijn.⁶

Voorbeeld

"Ik legateer een bedrag van € 10.000 aan de eerste winnaar na mijn overlijden van het TV-programma 'De slimste mens'."

Uitzonderingen bestaan ook op deze bestaansseis van art. 4:56 lid 1 BW. Zie daarvoor het onderdeel 'Over eigen en andermans graf heen regeren met voorwaardelijke makingen'.

⁵ Deze beschikking van de kantonrechter is niet vatbaar voor hoger beroep (art. 676a onder p Rv).

⁶ MvT, Parl. Gesch. InvW. Boek 4 BW, p. 2001.

6. Legataris als schuldeiser van de nalatenschap

De legataris is een schuldeiser van de nalatenschap (indien het vorderingsrecht ten laste van alle erfgenamen komt) (art. 4:7 lid 1 onder h BW). De legataris is echter een bijzondere schuldeiser; zijn vordering is ten opzichte van de vorderingen van de andere schuldeisers van de nalatenschap achtergesteld. Art. 4:120 lid 1 BW bepaalt namelijk dat de schulden van de nalatenschap uit een legaat slechts ten laste van de nalatenschap worden voldaan, indien alle andere schulden van de nalatenschap daaruit ten volle kunnen worden voldaan. De legataris is daarmee een postconcurrente schuldeiser van de nalatenschap, de laatste in rang. Voor zover de nalatenschap niet toereikend is om de legaten te voldoen, dienen de legaten verminderd te worden (§ 9).

Overlegatering

Het is mogelijk dat de erflater meer legaten heeft toegekend dan zijn vermogen na voldoening van de overige schulden van de nalatenschap groot blijkt te zijn. Zie verder § 9 voor vermindering van legaten.

7. Opeisbaarheid van legaten

In beginsel is het legaat onmiddellijk opeisbaar bij het overlijden van de erflater, tenzij de erflater anders in zijn testament heeft bepaald (art. 6:38 BW). Een legaat van een geldsom wordt zes maanden na het overlijden van de erflater opeisbaar, tenzij de erflater anders heeft bepaald (art. 4:125 lid 1 BW). De erfgenamen hebben zo even de tijd om de liquiditeiten bijeen te krijgen om de schuld uit hoofde van het legaat te voldoen. Zo nodig kan de schuldenaar een beroep doen op de kantonrechter om wegens gewichtige redenen een betalingsregeling te verkrijgen (art. 4:125 lid 3 BW en art. 4:5 BW).

Het is niet altijd duidelijk wanneer een bij testament toegekend legaat opeisbaar is. Zo komt de volgende testamentaire bepaling wel voor:

“Ik legateer af te geven binnen één jaar na mijn overlijden een [onroerende zaak].”

Bij zowel de erfgenaam die het legaat moet afgeven als de legataris die recht heeft op afgifte van het legaat, komt de vraag op wanneer het legaat moet zijn afgegeven. In juridische termen uitgedrukt: wanneer is het legaat in dit geval opeisbaar? Het opeisbaar zijn van een legaat heeft allerlei juridische gevolgen. Zo kan de legataris na opeisbaarheid van het legaat daarvan nakoming verlangen én kan er aanspraak worden gemaakt op verzuimrente als de schuldenaar in gebreke is. Ook de vruchten van het gelegateerde goed komen de legataris toe vanaf het moment dat het legaat opeisbaar is (§ 8). Onder ‘vruchten’ kan onder meer worden gedacht aan de huurpenningen van een gelegateerde onroerende zaak in verhuurde staat. Het is dus van groot belang om vast te stellen vanaf welk moment het legaat opeisbaar is.

Recent heeft de rechtbank Noord-Holland bij vonnis van 5 februari 2020, [ECLI:NL:RBNHO:2020:648](https://www.rechtspraak.nl/Juridische%20praktijk/Rechtspraak/Rechtspraak%20in%20andere%20procedures/ECLI:NL:RBNHO:2020:648), zich uitgelaten over de vraag wanneer een legaat van enkele

tientallen verhuurde garageboxen opeisbaar is geworden. Het testament van erflater bevatte de hiervoor geciteerde passage over een binnen één jaar af te geven legaat. De erfgenaam stelde zich op het standpunt dat het legaat pas één jaar na overlijden opeisbaar was. De erfgenaam maakte daarom aanspraak op de huurpenningen van de garageboxen tot het moment van afgifte van het legaat, derhalve gedurende het gehele jaar vanaf het overlijden van de erflater. De levering van de garageboxen heeft uiteindelijk plaatsgevonden één jaar na het overlijden. De legataris stelde zich op het standpunt dat het legaat al opeisbaar was op het moment van overlijden, zodat de huurpenningen al vanaf dat moment aan hem toekwamen.

De rechtbank heeft de legataris in het gelijk gesteld, en wel om de volgende redenen. Het uitgangspunt voor de opeisbaarheid van een legaat is art. 6:38 BW, te weten opeisbaarheid per overlijdensdatum. De verbintenis uit het legaat kan terstond worden nagekomen en daarvan kan terstond nakoming worden verlangd. Dat is alleen anders indien in het testament een *“tijd voor de nakoming is bepaald”* (art. 6:38 BW). De vraag was of de erflater dat hier heeft gedaan. Aan de hand van de uitleg van het testament heeft de rechtbank geconcludeerd dat erflater met de aangehaalde zinsnede niet heeft beoogd en daarmee niet heeft bepaald dat de erfgenaam gedurende de periode van één jaar recht heeft op de vruchten van het legaat. De termijn van één jaar moet slechts worden beschouwd als een aansporingstermijn voor de erfgenaam om tot afgifte over te gaan.

De conclusie luidt dat de legataris meteen na het overlijden aanspraak kan maken op afgifte van het legaat, maar ook dat hij onmiddellijk recht heeft op de huurpenningen van het gelegateerde goed. Dat het legaat pas na één jaar na het overlijden is afgegeven, maakt dat niet anders.

8. Vruchten van legaten

Aan wie komen na het overlijden van de erflater de vruchten toe van een legaat van een goed of een vruchtgebruik daarop? Het vruchtgebruik kan zich ook uitstrekken over de gehele nalatenschap of een aandeel daarin. Art. 4:124 BW bepaalt dat de legataris recht heeft op de vruchten die de erfgenamen hebben geïnd nadat zijn vordering uit hoofde van het legaat opeisbaar is geworden. De erflater kan evenwel anders beschikken. Veelal wordt door de erflater in de uiterste wil bepaald dat de legataris recht heeft op de vruchten vanaf de sterfdatum.

De legataris moet ermee rekening houden dat de rechtsvordering tot uitkering van de na de opeisbaarheid geïnde vruchten verjaart door verloop van drie jaar nadat zij zijn geïnd (eveneens art. 4:124 BW).

9. Vermindering van legaten

Voor schulden uit legaten geldt dat deze slechts ten laste van de nalatenschap behoeven te worden voldaan, indien alle andere schulden daaruit geheel kunnen worden voldaan (§ 6). Indien en voor zover de nalatenschap niet toereikend is om de schulden uit de legaten te voldoen uit de erfdelen van de erfgenamen op wie zij rusten, worden de legaten verminderd (art. 4:120 lid 2 BW).

In beginsel vindt deze vermindering van legaten naar evenredigheid plaats. Op die hoofdregel bestaan evenwel twee uitzonderingen (art. 4:120 lid 3 BW). *Ten eerste* kan uit de uiterste wil een andere wijze van vermindering voortvloeien. *Ten tweede* komt de verplichting uit hoofde van een legaat na de andere voor vermindering in aanmerking voor zover de prestatie is te beschouwen als voldoening aan een natuurlijke verbintenis van de erflater (art. 6:3 BW).

Vermindering van een legaat geschiedt door een verklaring aan de legataris door de met het legaat belaste erfgenamen of de langstlevende echtgenoot van de erflater in het geval de nalatenschap is verdeeld overeenkomstig art. 4:13 BW (de wettelijke verdeling van de nalatenschap). Voor zover de prestatie aan de legataris reeds is verricht, blijft de rechtsgrond daarvoor in stand, behoudens de mogelijkheid van terugvordering en verhaal door de vereffenaar als bedoeld in art. 4:216 BW en 4:220 lid 3 BW. Zie daarvoor het onderdeel 'Vereffening van de nalatenschap'.

De erfgenamen die de nalatenschap zuiver aanvaard hebben, blijven - ondanks de vermindering van de legaten - jegens de legatarissen aansprakelijk voor het geheel (art. 4:120 lid 5 BW). Bij zuivere aanvaarding van de nalatenschap komt aldus ook het verminderde gedeelte van het legaat voor inning en uitwinning in aanmerking, en wel ten laste van het privévermogen van de zuiver aanvaard hebbende erfgenaam. Dit betekent dat legatarissen hun vorderingen uiteindelijk voor 100% voldaan zullen krijgen, en wel ten dele uit de nalatenschap en voor het verminderde tekort uit het privévermogen van de erfgenamen die de nalatenschap zuiver aanvaard hebben. De legataris kan verhaal nemen op de nalatenschap als afgescheiden vermogen. Wat betreft het verhaal voor het verminderde gedeelte van het legaat zal de legataris verhaal moeten nemen op het privévermogen van de erfgenaam en daarbij zal hij moeten concurreren met de overige privéschuldeisers van de erfgenaam.

Voorbeeld

Stel dat de nalatenschap, waartoe erfgenaam X gerechtigd is, bestaat uit een woning ter waarde van € 200.000, een banktegoed van € 100.000 en schulden van € 60.000, terwijl erflater het huis gelegateerd heeft aan A en een geldbedrag van € 100.000 aan B gelegateerd heeft. Met het overlijden van erflater heeft A een vordering op de erfgenaam tot levering van het huis gekregen, en B een vordering tot betaling van € 100.000. Die vorderingen zouden voldaan kunnen worden door levering van het huis aan A en overboeking van het hele banktegoed aan B, maar dat mag dus niet. Eerst zullen de andere schulden voldaan moeten worden, waarna de nalatenschap nog bestaat uit een huis van € 200.000 en een banktegoed van € 40.000 en dat is dus niet toereikend is om beide legatarissen te voldoen.

Hun legaten zullen dan, naar evenredigheid, verminderd worden. De waarde van het legaat van A wordt dan verminderd tot € 160.000 en het legaat van B tot € 80.000. A is na die vermindering wel bevoegd om volledige voldoening van het legaat van de woning te verlangen, als hij het bedrag van de vermindering in geld 'oplegt' (§ 10). De legataris kan dan van erfgenaam X verlangen dat het gelegateerde huis ter waarde van € 200.000 aan hem geleverd wordt, waarbij hij € 40.000 aan de nalatenschap vergoedt. Daarmee zal het totale banktegoed € 80.000 worden, zodat de erfgenaam aan B € 80.000 kan uitkeren. Als A geen gebruik zou maken van zijn bevoegdheid om onder opleg van € 40.000 levering

van het gelegateerd huis te verlangen, kan de erfgenaam volstaan hem de waarde van het verminderde legaat - in totaal € 160.000 dus - uit te keren. Daarvoor zal het huis dan wel te gelde gemaakt moeten worden.

Als een legataris door vermindering van zijn legaat minder uit de nalatenschap verkrijgt dan wat de erflater hem gegund had, wil dat overigens niet altijd zeggen dat hij met dat mindere genoeg moet nemen. Ondanks de vermindering van het legaat blijft - zoals hiervoor vermeld - de zuiver aanvaard hebbende erfgenaam die met zijn gehele vermogen aansprakelijk is namelijk gehouden tot voldoening van het geheel (art. 4:120 lid 5 BW).

Voorbeeld

Erflater A laat achter zijn drie kinderen B, C en D. In zijn uiterste wil heeft hij 2 legaten vermaakt aan K en L, elk € 40.000. Het actief van de nalatenschap van A bedraagt € 100.000. Het overige passief bedraagt € 50.000. Erflater heeft dus aan legaten meer vermaakt dan het saldo van de nalatenschap (€ 50.000). Stel dat B, C en D de nalatenschap zuiver aanvaard hebben. De totale vordering van K en L bedraagt € 80.000 en dat is meer dan het saldo van de nalatenschap. Voor € 50.000 kan verhaal genomen worden op de nalatenschap. De vorderingen van K en L op de nalatenschap uit hoofde van de legaten worden evenredig verminderd met elk € 15.000. Het tekort van € 30.000 kunnen K en L verhalen op het privévermogen van B, C en D en daarbij concurreren K en L met de privéschuldeisers van B, C en D.

Door beneficiaire aanvaarding van de nalatenschap kan een erfgenaam aan uitwinning van zijn privévermogen door schuldeisers van de nalatenschap ontkomen. Ook is mogelijk dat de erfgenaam de nalatenschap verwerpt. In dat geval vindt er in het testamentaire erfrecht aanwas plaats (art. 4:48 BW), zodat de andere erfgenamen een groter erfdeel krijgen. Dat leidt er dan wel toe dat deze erfgenamen in beginsel ook de verplichting krijgen om het legaat te voldoen (art. 4:118 lid 1 BW). Zij kunnen evenwel volstaan met uitkering aan de legataris van hetgeen zij in de plaats van de belaste persoon uit de nalatenschap genieten of de waarde daarvan. Zie daarvoor het volgende voorbeeld.

Voorbeeld

Erflater A laat achter zijn drie kinderen B, C en D. In zijn uiterste wil heeft hij een legaat aan X vermaakt ter grootte van € 20.000, dat alleen ten laste komt van erfgenaam B. De nalatenschap bedraagt € 45.000. Dat is voor elk van de drie erfgenamen een erfdeel ter grootte van € 15.000. Dit houdt ook in dat B uit zijn erfdeel € 15.000 en ten laste van zijn privévermogen € 5.000 aan X zou moeten voldoen. B verwerpt daarom de nalatenschap. De twee overige erfgenamen (C en D) erven thans elk uit de nalatenschap € 22.500. Uit de nalatenschap van A van € 45.000 kan het legaat van X van € 20.000 worden voldaan, maar dat zou dan wel ten koste van de erfdenen van C en D gaan. Dat heeft erflater A echter niet gewenst, aangezien hij het legaat uitsluitend ten laste van B heeft gebracht. C en D kunnen volstaan met het uitkeren van € 15.000 aan X, en dat is gelijk aan "hetgeen zij in de plaats van de belaste persoon uit de nalatenschap genieten of de waarde daarvan" (art. 4:118 lid 1 BW).

10. Inkorting of vermindering van legaten; opleg

Bij inkorting (in een geval dat een beroep door een legitimaris is gedaan op de legitieme portie) of vermindering (in een geval dat de schuld uit een legaat niet geheel uit de nalatenschap kan worden voldaan) van zijn legaat kan de legataris ervoor kiezen volledige voldoening van het legaat te verlangen, mits hij het bedrag van de inkorting of vermindering in geld oplegt (art. 4:122 lid 1 BW). Maakt de legataris geen gebruik van deze bevoegdheid, dan kan de wederpartij ermee volstaan hem de waarde van het ingekorte of verminderde legaat uit te keren (art. 4:122 lid 2 BW).

11. Wijzigen of opheffen van legaten

De rechter heeft op grond van art. 4:123 lid 1 BW de mogelijkheid om verbintenissen uit een legaat te wijzigen of geheel of gedeeltelijk op te heffen, en wel

“(...) op grond van na het overlijden van de erflater ingetreden omstandigheden welke van dien aard zijn, dat de andere partij naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid ongewijzigde instandhouding van die verbintenissen niet mag verwachten”.

Het betreft een procedure bij de rechtbank die met een verzoekschrift dient te worden ingeleid. Een dergelijke bevoegdheid om wijziging of opheffing van het legaat te verzoeken, komt toe aan een legataris of degene die met het legaat belast is.

Bij een wijziging of opheffing neemt de rechter zoveel mogelijk de bedoeling van de erflater in acht (art. 4:123 lid 2 BW).

Art. 4:123 lid 3 BW verklaart een aantal *imprévision*-bepalingen van Boek 6 BW van overeenkomstige toepassing op de wijziging of opheffing van het legaat door de rechter. Die *imprévision*-bepalingen houden - toegesneden op het legaat - het volgende in:

a. terugwerkende kracht;

Aan wijziging of opheffing van het legaat kan terugwerkende kracht worden verleend (art. 6:258 lid 1, tweede zin BW).

b. eigen risico legataris;

Wijziging of opheffing van het legaat wordt niet uitgesproken voor zover de omstandigheden krachtens de wil van de erflater of de in het verkeer geldende opvattingen voor rekening komen van de legataris (art. 6:258 lid 2 BW).

c. overeenkomstige toepassing voor een nieuwe erfgenaam of legataris;

Ook degene op wie het recht of de verplichting uit het legaat is overgegaan, kan zich op deze *imprévision*-bepalingen beroepen (art. 6:258 lid 3 BW).

d. voorwaarden; en

Wijziging of opheffing van de verbintenissen van het legaat kan worden uitgesproken onder door de rechter te stellen voorwaarden (art. 6:260 lid 1 BW).

e. eenzijdige opheffing.

De rechter kan een eenzijdige beëindigingsregeling aan de voorgenomen wijziging of opheffing van het legaat verbinden (art. 6:260 lid 2 BW)

12. Staat van het gelegateerde goed

Als hoofdregel geldt dat het gelegateerde goed geleverd wordt in de staat waarin het zich op het ogenblik van het overlijden bevindt (*as is*), aldus art. 4:50 lid 1 BW. De staat waarin het gelegateerde goed zich bevindt, ziet zowel op de feitelijke staat als op de juridische staat van het goed. Het is mogelijk dat de erflater hiervan afwijkt en anders beschikt. Te denken valt bijvoorbeeld aan bepaalde reparaties die aan de gelegateerde auto nog uitgevoerd moeten worden.

Indien op het gelegateerde goed op het ogenblik van het overlijden van de erflater een beperkt recht rust, dan is een erfgenaam niet verplicht het gelegateerde goed daarvan te bevrijden (art. 4:50 lid 2 BW). Het is daarbij onverschillig of het beperkte recht voor of na het maken van de uiterste wil is gevestigd.

Geen vermenging

Stel dat een erflater een vordering op zijn enige erfgenaam heeft. Deze vordering wordt in de uiterste wil gelegateerd aan Y. Na het overlijden van erflater zou de vordering door de erfgenaam niet meer geleverd kunnen worden aan Y, omdat de hoedanigheid van schuldeiser en schuldenaar zich als gevolg van de saisine-regel van art. 4:182 BW in één persoon verenigt. Een verbintenis gaat namelijk teniet door vermenging, wanneer door overgang van de vordering of de schuld de hoedanigheid van schuldeiser en die van schuldenaar zich in één persoon verenigen (art. 6:161 lid 1 BW). De enige erfgenaam was voor het overlijden schuldenaar en is na het overlijden van de erflater ook schuldeiser geworden. Art. 4:50 lid 3 BW voorkomt deze vermenging. Zou Y het legaat verwerpen, dan vindt er wel vermenging plaats.

Vermenging vindt overigens niet plaats als er meerdere erfgenamen zijn en de erflater een vordering heeft op een van de erfgenamen. In dat geval behoren de vordering en de schuld in van elkaar gescheiden vermogens (art. 6:161 lid 2 onder a BW).

Art. 4:50 lid 3 BW voorkomt vermenging niet alleen als de erflater een vordering op zijn enig erfgenaam heeft, maar ook als de erflater een beperkt recht op een goed van die erfgenaam heeft (of omgekeerd als de enige erfgenaam een beperkt recht op een goed van de erflater heeft).

13. Ontbreken van de met het legaat belaste persoon

Het kan voorkomen dat de erfgenaam aan wie een legaat is opgelegd of een legataris die met een sublegaat is belast, komt te ontbreken. De wet regelt voor dat geval de overgang van de verplichting tot uitvoering van het legaat jegens de legataris of sublegataris (art. 4:118 BW).

Is een legaat aan een of meer bepaalde erfgenamen opgelegd en treden deze op een bepaalde grond niet als erfgenaam op (te denken valt bijvoorbeeld aan vooroverlijden, vervallenverklaring van het erfrecht of verwerping van de nalatenschap), dan gaat de verplichting uit het legaat over op degenen aan wie het erfdeel van deze erfgenaam ingevolge de erfopvolging bij versterf dan wel krachtens uiterste wilsbeschikking toevallt. Het erfdeel kan aan een andere erfgenaam toevallen vanwege plaatsvervulling (art. 4:12 BW) in het versterferfrecht en vanwege aanwas (art. 4:48 BW) dan wel een subsidiaire erfstelling in het testamentaire erfrecht.

Op de overgang van de verplichting uit het legaat bestaan twee uitzonderingen. In de *eerste plaats* vindt deze overgang niet plaats als de erflater in zijn uiterste wil in deze situatie heeft voorzien, bijvoorbeeld door in de uiterste wil te bepalen dat het legaat in dat geval aan een of meer andere erfgenamen wordt opgelegd. In de *tweede plaats* vindt deze overgang niet plaats als uit de aard van de verplichting iets anders voortvloeit. Te denken valt aan een legaat dat verplicht tot het verrichten van een bepaalde dienst waarvoor een zekere deskundigheid is vereist. Als de prestatie in dat geval uitsluitend door de betreffende erfgenaam persoonlijk en niet door de andere erfgenamen kan worden verricht, dan gaat de verplichting uit het legaat niet over op degene aan wie het erfdeel toevallt.

In art. 4:118 lid 2 BW is een regeling opgenomen voor het geval dat een legataris die met een sublegaat is belast niet als legataris optreedt. De verplichting uit het sublegaat gaat in dat geval over op degenen die met het legaat zijn belast.

14. Ontbreken van het gelegateerde goed

Stel dat het gelegateerde goed ten tijde van het overlijden van de erflater niet (meer) tot zijn nalatenschap behoort. De erfgenaam verkeert alsdan in de onmogelijkheid om het gelegateerde goed aan de legataris te leveren. Wat is de rechtspositie dan van de legataris nu het gelegateerde goed ontbreekt?

De wetgever gaat er in art. 4:49 lid 1 BW vanuit dat slechts goederen die tot de nalatenschap behoren, door de erflater gelegateerd kunnen worden. Als hoofdregel geldt daarom dat als het gelegateerde goed ten tijde van het overlijden ontbreekt, het desbetreffende legaat komt te vervallen. Dat is alleen anders indien uit de uiterste wil zelf blijkt dat de erflater de beschikking niettemin heeft gewild.

Wanneer het legaat niet is komen te vervallen, omdat uit de uiterste wil zelf blijkt dat de erflater de beschikking niettemin gewild heeft, dan vervallt het legaat niet en rust op de gezamenlijke erfgenamen de verplichting ervoor te zorgen dat zij alsnog de beschikking krijgen over het gelegateerde goed. De erfgenamen kunnen daardoor in een benarde positie terecht komen. De wetgever heeft daarmee rekening gehouden door te bepalen dat wanneer het de erfgenamen niet lukt om over het gelegateerde goed te beschikken of

niet anders dan ten koste van een onevenredig grote opoffering, zij kunnen volstaan met de uitkering van de waarde van het goed aan de legataris (art. 4:49 lid 2 BW).

Indien een erflater bij leven een verbintenis is aangegaan met betrekking tot de overdracht van een goed en deze verbintenis is niet met zijn dood teniet gegaan (bijvoorbeeld de verkoop van een goed, waarvan de levering aan de koper ten tijde van het overlijden van de erflater nog niet heeft plaatsgevonden), dan wordt dit goed geacht niet tot de nalatenschap te behoren (art. 4:49 lid 3 BW). In een dergelijk geval zou de verbintenis tot levering als gevolg van de saisine-regel van art. 4:182 BW op de gezamenlijke erfgenamen overgaan. Het legaat vervalt dan echter op grond van art. 4:49 lid 1 BW, tenzij uit de uiterste wil zelf het tegendeel is af te leiden.

15. Legaat ten laste van de huwelijksgemeenschap

In art. 4:51 BW is een speciale regeling getroffen voor het geval een erflater ten laste van zijn gezamenlijke erfgenamen een bepaald goed uit diens huwelijksgemeenschap heeft gelegateerd. De legataris heeft recht op het gelegateerde of op een schadeloosstelling, afhankelijk van het antwoord op de vraag of het betreffende goed bij de verdeling van de ontbonden huwelijksgemeenschap aan de nalatenschap wordt toebedeeld. Immers, indien een erflater ten tijde van zijn overlijden in de wettelijke algehele of beperkte gemeenschap van goederen was gehuwd, dan weten de erfgenamen pas na de verdeling van de ontbonden huwelijksgemeenschap uit welke goederen de nalatenschap bestaat en waartoe zij gerechtigd zijn. De kans bestaat derhalve dat het gelegateerde goed niet tot de nalatenschap van erflater behoort, in welk geval de legataris schadeloos gesteld dient te worden.

De regel van art. 4:51 lid 1 BW is alleen van toepassing wanneer ten tijde van het maken van het testament de huwelijksgemeenschap nog niet ontbonden was (art. 4:51 lid 2 BW). Ontbinding van de huwelijksgemeenschap vindt onder meer reeds plaats nadat het verzoek tot echtscheiding is ingediend (art. 1:99 lid 1 onder b BW).

16. Legaat van aandelen in een B.V.

Een legaat van aandelen in een besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid (B.V.) roept een vorderingsrecht van de legataris in het leven tot levering van aandelen in het geplaatste aandelenkapitaal van die B.V. Art. 195 lid 2 van Boek 2 BW, dat over rechtspersonen handelt, bepaalt dat een overdracht krachtens legaat voor de toepassing van de statutaire blokkeringsregeling van lid 1 als een overdracht door de erflater geldt. Indien de legataris niet behoort tot de personen aan wie de erflater zijn aandelen vrijelijk kon overdragen, moeten de erfgenamen de statutaire blokkeringsregeling naleven. Die statutaire blokkeringsregeling kan een aanbiedingsregeling (art. 2:195 lid 1 BW)⁷, een tijdelijke uitsluiting van de overdraagbaarheid van aandelen (art. 2:195 lid 3 BW) of een andere beperking van de overdraagbaarheid van de aandelen inhouden (art. 2:195

⁷ Bij de aanbiedingsregeling dient de aandeelhouder die een of meer aandelen wenst te vervreemden, deze eerst aanbieden aan zijn mede-aandeelhouders. Deze aanbieding dient te geschieden naar rato van het aandelenbezit van de mede-aandeelhouders (art. 2:195 lid 1 BW).

lid 4 BW).⁸ Met een statutaire blokkeringsregeling kan het besloten karakter van de B.V. gewaarborgd worden.⁹

Voor de situatie waarin een statutaire blokkeringsregeling een sta-in-de-weg is voor de afgifte van een legaat bepaalt art. 2:195 lid 7 BW dat de rechter op verzoek kan bepalen dat de statutaire blokkeringsregeling van art. 2:195 lid 1 BW of statutaire bepalingen omtrent overdraagbaarheid geheel of gedeeltelijk buiten toepassing blijven. Het verzoek daartoe kan worden gedaan door een belanghebbende bij de afgifte van het legaat, zoals de legataris. De rechter wijst dit verzoek slechts toe indien de belangen van de verzoeker dat bepaaldelijk vorderen en de belangen van anderen daardoor niet onevenredig worden geschaad (eveneens art. 2:195 lid 7 BW).

De legataris moet na afgifte van het legaat rekening houden met mogelijke toepasselijkheid van art. 4:38 BW, op grond waarvan de aandelen aan nabestaanden overgedragen dienen te worden. Zie daarvoor het onderdeel 'Over dwingend nooderrecht: de andere wettelijke rechten'.

Ter illustratie van het voorgaande wordt hier aangehaald het vonnis van de voorzieningenrechter van de rechtbank Overijssel van 13 juli 2021, [ECLI:NL:RBOVE:2021:2943](https://uitspraken.rechtspraak.nl?ident=TC-2021-0100). In die zaak speelde een geschil over de overdracht van aandelen in een B.V. aan een legataris. Aan de orde was de vraag of een legataris de aandelen in de B.V. kon verkrijgen, ondanks de in de statuten opgenomen blokkeringsregeling.

Erflater heeft bij testament door middel van een legaat (tegen inbreng van de waarde) zijn aandelen in een vennootschap toegekend aan zijn neef. De executeur in de nalatenschap is voornemens om de aandelen aan de neef over te dragen. De broers van erflater en mede-aandeelhouders in de B.V. zijn het daar niet mee eens en menen dat de aandelen eerst conform de statuten aan hen moeten worden aangeboden. In geschil is welke bepaling uit de statuten van de vennootschap van toepassing is in dit geval. Voor zover hier relevant luidt de blokkeringsregeling in de statuten van de B.V. als volgt.

"Blokkeringsregeling (aanbieding)

Artikel 11

1. Een aandeelhouder die aandelen wenst te vervreemden, anders dan aan één of meer van zijn bloedverwanten in de rechte neerdalende lijn, is verplicht van zijn voornemen daartoe bij aangetekende brief aan de overige aandeelhouders mededeling te doen, onder opgave van het aantal en de soort van de te vervreemden aandelen. Deze kennisgeving geldt als aanbieding aan de overige aandeelhouders. (...)

Bijzondere aanbiedingsplicht

Artikel 12

⁸ In tegenstelling tot het NV-recht (art. 2:87 BW) is bij het BV-recht niet een wettelijk stramen voor de statutaire blokkeringsregeling voorgeschreven. Dat zou ten koste van de flexibiliteit gaan. Die flexibiliteit ken wel zijn grenzen, zoals (i) kenbaarheid van de blokkeringsregeling in de statuten en (ii) voldoende bescherming van de aandeelhouder die zijn aandelen wenst over te dragen.

⁹ Het is sinds de invoering op 1 oktober 2012 van de Wet vereenvoudiging en flexibilisering BV-recht niet meer verplicht om een blokkeringsregeling in de statuten op te nemen. Het is ook mogelijk om de wettelijke blokkeringsregeling van art. 2:195 lid 1 BW in de statuten buiten toepassing te stellen.

1.a. Ingeval van overlijden van een aandeelhouder, (...), moeten zijn aandelen worden aangeboden met inachtneming van het in de navolgende leden bepaalde.

(...)

6. De verplichting ingevolge lid 1 geldt niet:

(...)

c. indien tengevolge van overlijden geen andere personen dan één of meer bloedverwanten in de rechte neerdalende lijn van wijlen de heer [D], geboren te [geboorteplaats] op [geboortedatum 2], overleden op [sterfdatum 2], rechten op aandelen kunnen doen gelden.”

De broers hebben conservatoir beslag tot levering van de aandelen gelegd en zij hebben de executeur en de erfgenaam (een bij testament in het leven geroepen stichting die tot enig erfgenaam is benoemd). De neef heeft zich aan de zijde van de erfgenaam in de procedure gevoegd. De broers stellen dat de aandelen op grond van art. 11 van de statuten eerst aan hen hadden moeten worden aangeboden. Als de broers de aandelen vervolgens afnemen, dan kan daarna geen uitvoering meer gegeven worden aan het legaat ten gunste van de neef. De neef stelt zich op het standpunt dat de aanbiedingsregeling niet geldt vanwege de in art. 12 van de statuten opgenomen uitzondering.

De vordering in conventie van de broers wordt afgewezen. In reconventie wordt het beslag opgeheven en wordt bepaald dat de broers moeten gehengen en gedogen dat de aandelen door de executeur aan de neef worden geleverd. De voorzieningenrechter heeft de vordering van de mede-aandeelhouder op basis van de volgende redenering afgewezen.

“De voorzieningenrechter volgt het betoog van [A] c.s. niet over de toepasselijkheid van artikel 11 uit de statuten van de [Beheermaatschappij]. De statuten van de Beheermaatschappij kennen twee aanbiedingsregelingen, namelijk artikel 11 en artikel 12. Kort gezegd houdt een aanbiedingsregeling in dat de aandelen van de onderneming eerst te koop moeten worden aangeboden aan de andere aandeelhouders, voordat overdracht aan een derde kan plaatsvinden. Artikel 11 (genaamd ‘Blokkeringsregeling’) heeft betrekking op een aandeelhouder die aandelen wenst te vervreemden, en artikel 12 (genaamd ‘Bijzondere aanbiedingsplicht’) heeft betrekking op de situatie van overlijden van een aandeelhouder. De formulering ‘ingeval van overlijden’ uit artikel 12 lid 1 en de formulering ‘indien tengevolge van het overlijden’ uit artikel 12 lid 6 onder c zijn ruime formuleringen. Er is met deze omschrijving ruimte om daaronder meerdere wijzen van verkrijging krachtens erfrecht te begrijpen. Daarom valt niet in te zien dat artikel 12 alleen zou gelden bij een verkrijging onder algemene titel en niet bij een verkrijging onder bijzondere titel zoals in geval van een legaat. Met het overlijden van [erflater] is de situatie van overlijden van de aandeelhouder aan de orde. Voorshands oordelend ziet de voorzieningenrechter in deze situatie en bij deze formulering van de statuten aanleiding om het betoog van de executeur (...) te volgen en om uit te gaan van de toepasselijkheid van artikel 12 van de statuten van de Beheermaatschappij.

Uit lid 6 onderdeel c van artikel 12 volgt dat verplichte aanbieding niet geldt voor de overdracht van aandelen aan een bloedverwant in de rechte neerdalende lijn van wijlen de heer [D] geboren te [geboorteplaats] op [geboortedatum 2], overleden op [sterfdatum 2]. Aangezien neef [Z] in die lijn als bloedverwant is aan te merken (grootvader - kleinzoon) is

de aanbiederingsregeling uit artikel 12 niet van toepassing bij overdracht van de aandelen aan hem.

[A] c.s. heeft naar voren gebracht dat artikel 12 lid 6 onderdeel c van de statuten op een dubieuze manier tot stand is gekomen bij een statutenwijziging in 2018. Zonder nadere bewijslevering, waarvoor in het kader van een kort geding geen ruimte is, kan dat echter niet worden vastgesteld. Overigens is in deze procedure wel gebleken dat [A] c.s. vooraf van de statutenwijziging op de hoogte waren. Toch komen zij pas na het overlijden van hun broer naar voren met hun bezwaren daartegen. Verder is van belang dat de broers [A] c.s. de statutenwijziging hoe dan ook niet konden tegenhouden omdat zij met hun stemmen ver in de minderheid waren. Daar komt nog bij dat de executeur op de zitting heeft verklaard dat de statutenwijziging in 2018 overeenstemde met de wil van erflater, aangezien erflater wilde dat de aandelen naar zijn neef zouden gaan en dat deze niet zouden toekomen aan zijn broers. Voorshands oordelend gaat de voorzieningenrechter er daarom niet vanuit dat de statutenwijziging niet rechtsgeldig is geweest.”

De voorzieningenrechter komt op basis van uitleg van de statuten tot het oordeel dat art. 11 geldt op het moment dat een aandeelhouder zijn aandelen wenst te vervreemden, terwijl art. 12 geldt als de aandeelhouder komt te overlijden. In art. 12 van de statuten is een uitzondering op de aanbiederingsplicht opgenomen. Deze uitzondering houdt in dat de aandelen die deel uitmaken van een nalatenschap niet aan de overige aandeelhouders aangeboden behoeven te worden, althans wanneer de aandelen toekomen aan bloedverwanten in de rechte neerdalende lijn van de vader van erflater. De neef van erflater behoorde tot deze categorie bloedverwanten.

17. Legaat in de rechtspraak

Hierna volgen enkele aan de rechtspraak ontleende voorbeelden van geschillen over legaten. Die voorbeelden zien toe op:

- Uitleg van een legaat
- Legaat ter grootte van een kwart van de nalatenschap
- Legaat ter grootte van de legitieme portie
- Aansprakelijkheid van erfgenamen voor het verminderde tekort
- Wijziging van de verbintenissen uit het legaat
- Executoriale kracht van het legaat
- Verjaring van legaten

17.1 Uitleg van een legaat

Erflater overlijdt in 2013, ongehuwd en hij laat drie kinderen achter. In zijn testament van 15 februari 2000 heeft hij zijn drie kinderen tot zijn erfgenamen benoemd. De nalatenschap bestaat hoofdzakelijk uit een woning. Aan een kind heeft hij de woning gelegateerd tegen inbreng van de WOZ-waarde. Erflater heeft twee kinderen ieder voor een kwart (waaronder het kind-legataris) en een kind voor de helft tot zijn erfgenamen benoemd. De achtergrond van deze erfstellingen met verschillende breukdelen valt op te maken uit de considerans

van het testament. Daarin valt te lezen dat het verschil is ingegeven door het feit dat het ene kind bij de bedrijfsovername de melkquota om niet heeft verkregen en dat het andere kind het woonhuis gelegateerd krijgt tegen inbreng van de WOZ-waarde, waardoor dit kind bevoordeeld wordt voor het verschil tussen de WOZ-waarde en de waarde in het economische verkeer.

Bij het opstellen van het testament in 2000 bedroeg de WOZ-waarde € 350.000 en de waarde in het economische verkeer € 500.000. Bij het overlijden van erflater in 2013 was de WOZ-waarde € 525.000 en de waarde in het economische verkeer niet veel hoger. Het legaat resulteerde op het *moment suprême* derhalve niet in een bevoordeling van het kind. Het kind heeft het legaat ook niet aanvaard, omdat hij de inbreng niet kon betalen. Dit kind is van oordeel dat de waardeontwikkeling van de woning het testament onevenwichtig heeft gemaakt en dat het testament uitgelegd moet worden (art. 4:46 BW). Het kind vordert een verklaring voor recht dat het testament van erflater zo moet worden uitgelegd dat hij 1/3^e ontvangt (in plaats van 1/4^e), het andere kind 1/4^e behoudt en het derde kind in plaats van 1/2 van de nalatenschap 5/12^e deel daarvan ontvangt. De rechtbank Den Haag volgt hem daarin bij vonnis van 10 mei 2021, [ECLI:NL:RBDHA:2021:4915](#):

“[eiseres] vindt dat het testament moet worden uitgelegd. Op basis van de wet behoeft een testament pas te worden uitgelegd als de bewoordingen van een testament onduidelijk zijn. Het hof Den Haag heeft geoordeeld (7 februari 2017, [ECLI:NL:GHDHA:2017:722](#)) dat een testament dat bij het opstellen ervan duidelijk was, door latere ontwikkelingen alsnog onduidelijk kan worden en dan toch moet worden uitgelegd.

Deze situatie doet zich voor. Uit de bewoordingen van het testament volgt dat erflater in 2000 meende [eiseres] met het legaat te bevoordelen, waardoor hij in het testament een van de wet afwijkende verdeling heeft opgenomen. Doordat de WOZ waarde in 2014 in ieder geval vrijwel gelijk was aan de marktwaarde van de woning, werd [eiseres] met het legaat echter niet bevoordeeld. Vraag is of erflater ook onder die omstandigheid bedoeld heeft aan [eiseres] slechts een kwart van zijn nalatenschap na te laten.

Artikel 4:46 lid 1 BW bepaalt dat bij de uitlegging van een uiterste wilsbeschikking dient te worden gelet op de verhoudingen die de uiterste wil kennelijk wenste te regelen, en op de omstandigheden waaronder de uiterste wil is gemaakt.

De rechtbank is van oordeel dat uit het testament in voldoende mate blijkt dat het de bedoeling van erflater was zijn kinderen gelijk te behandelen. Misschien niet precies gelijk, maar wel in die mate dat het niet zijn bedoeling kan zijn geweest dat [eiseres] slechts een kwart van de nalatenschap kreeg als het legaat haar geen voordeel opleverde.”

De rechtbank stelt op basis van uitleg van het testament - met daarbij een hoofdrol voor de considerans waarin de precieze beweegredenen van de erflater waren opgenomen - een andere verdeling van de nalatenschap vast. Het kind-bedrijfsovernemer dat slechts 1/4^e erfdeel ontving, stelt zich niet benadeeld te voelen. Erflater wilde dat het kind (met oorspronkelijk de helft van de nalatenschap) kreeg wat niet aan de andere kinderen toekwam. In het feit dat het benadeelde kind niet meer dan 1/3^e deel gevorderd heeft, ziet de rechtbank aanleiding voor het oordeel dat deze 1/3^e deel erft en het andere kind 5/12^e deel. Dit sluit ook het meest aan bij hetgeen partijen op de zitting hebben besproken, waaronder de omstandigheid dat het kind vaak voor niets heeft gewerkt op het bedrijf van eerst de erflater en later het kind-bedrijfsovernemer.

17.2 Legaat ter grootte van een kwart van de nalatenschap

Erflater overlijdt in 2006. Hij heeft twee kinderen, een zoon en een dochter. Ten tijde van zijn overlijden had erflater een nieuwe levenspartner waarmee hij samenwoonde. Bij testament heeft erflater over zijn nalatenschap beschikt. De levenspartner verkrijgt het vruchtgebruik over de gehele nalatenschap. Als erfgenamen worden benoemd de dochter voor 99/100e deel en de levenspartner voor 1/100e deel. Aan de zoon wordt een legaat toegekend voor *“een bedrag ter grootte van één vierde (1/4) van de waarde van de nalatenschap, opeisbaar op het moment van overlijden of faillissement van mijn voornoemde partner.”* Gelet op het in het legaat gehanteerde breukdeel van 1/4 hoede men zich voor het misverstand dat dit legaat gelijk zou staan aan een legaat van de legitieme portie (in welk geval ook een breukdeel van 1/4 zou gelden, aangezien de erflater twee in art. 4:10 lid 1 onder a BW genoemde personen heeft achtergelaten (art. 4:64 lid 1 BW)). Dit legaat wordt echter berekend in de waarde van de nalatenschap, terwijl een legaat van de legitieme portie in de legitimaire massa (oftewel de fictieve nalatenschap) berekend zou worden (vgl. art. 4:65 BW).

In 2008 stellen de levenspartner en de dochter de vordering van de zoon als legataris vast. De zoon is hierbij niet betrokken. Na het overlijden van de levenspartner in 2017 stelt de zoon dat het legaat groter is dan het bedrag waarop het legaat in 2008 voor hem is berekend. De broer dagvaardt daarop zijn zuster. Ambtshalve oordeelt de rechtbank over enkele processuele aspecten bij vonnis van 23 september 2020, [ECLI:NL:RBROT:2020:8300](https://www.rechtspraak.nl/ECLI:NL:RBROT:2020:8300), als volgt:

“Een legaat dient in beginsel voldaan te worden door de gezamenlijke erfgenamen naar rato van hun erfdeel (artikel 4:117 lid 2 en 3 BW). De zus is erfgenaam voor 99%. Voor de overige 1% is de levenspartner erfgenaam. Mocht in deze procedure vast komen te staan dat het legaat van de broer hoger is dan het aan hem uitbetaalde bedrag, dan zal de desbetreffende vordering voor 99% moeten worden voldaan door de zus. Voor de overige 1% zal de broer zich moeten wenden tot (de erfgenamen van) de levenspartner.

De rechtbank tekent nog aan dat het geen bezwaar is dat de levenspartner/haar erfgenamen niet mede gedaagd zijn in de onderhavige procedure. Van een processueel ondeelbare rechtsverhouding is geen sprake. Het gaat hier niet om een geschil tussen erfgenamen onderling over de verdeling van de nalatenschap (een gemeenschap). De broer is geen erfgenaam maar legataris en daarmee schuldeiser.”

Het was dus niet nodig om ook de erfgenamen van de levenspartner in de procedure te betrekken. Het handelt niet om een geschil over de verdeling van de nalatenschap, maar om een vordering die strekt tot nakoming van een legaat. De keerzijde daarvan is dat de broer van zijn zus slechts 99% van de juiste omvang van het legaat kan vorderen.

Het beroep van de zuster op verjaring en rechtsverwerking verwerpt de rechtbank. Volgens de zuster is de vordering van de broer verjaard in oktober 2013 voor zover het gaat om de vaststelling van de hoogte van het legaat, omdat deze vaststelling al heeft plaatsgevonden in oktober 2008.

“De rechtbank is van oordeel dat het verjaringsverweer faalt. In het arrest Buyck/Van den Aamele (HR 29 december 1995, [ECLI:NL:HR:1995:ZC1943](#)) heeft de Hoge Raad overwogen dat in artikel 3:322 lid 1 BW besloten ligt dat degene die zich op verjaring beroept, met voldoende duidelijkheid dient aan te geven op welke verjaring hij het oog heeft, wil dit beroep kunnen slagen. Aan deze voorwaarde voldoet het verjaringsverweer niet. De rechtbank heeft aan de zus in de zittingsagenda gevraagd op welk wetsartikel zij nu eigenlijk doelt bij haar beroep op verjaring. De zus heeft slechts geantwoord dat ‘aansluiting mag worden gezocht bij de verjaringsbepalingen van boek 3 BW’ en dat zij het redelijk vindt om als ingangsdatum van de verjaringstermijn te hanteren 17 oktober 2008 (de datum van het verlijden van de akte afgifte en vaststelling legaat). Het beroep op verjaring is daarmee niet goed onderbouwd.

Het beroep op rechtsverwerking faalt eveneens. De zus stelt in dit verband dat de broer, door de vaststellingsakte zonder commentaar te behouden, zijn recht heeft verwerkt. Voor rechtsverwerking is echter meer nodig dan stilzitten. Stilzitten rechtvaardigt geen beroep op rechtsverwerking, hoogstens op verjaring.”

Inhoudelijk oordeelt de rechtbank achtereenvolgens als volgt over (i) de voor het legaat te hanteren waardepeildatum, (ii) de makelaarskosten en (iii) de waarde van de inboedel.

Waardepeildatum

“Het legaat is in dit geval geen vast geldbedrag. In het testament is bepaald dat het legaat een bedrag is ter hoogte van een kwart van de waarde van de nalatenschap. Peildatum voor de waarde van de goederen der nalatenschap is het tijdstip onmiddellijk na het overlijden van de erflater (artikel 4:6 BW). Deze waardepeildatum geldt hier dus ook voor de vaststelling van de waarde van het legaat. Ten onrechte stelt de zus dat van de verkoopopbrengst van de woning moet worden uitgegaan. De goede en kwade kansen van waardevermindering en waardeverhoging van de woning komen voor risico van de erfgenamen, niet voor de broer als legataris.”

Het legaat is daarmee een geldlegaat, waarvan de omvang wordt vastgesteld op de waarde van de nalatenschap op het tijdstip onmiddellijk na overlijden (art. 4:6 BW). De waardevermindering of -hoging van het goed (een woning of een effectenportefeuille) komt dan volledig voor rekening van de erfgena(am)(en). Men kan daarop zo nodig inspelen door het betreffende nalatenschapsgoed onmiddellijk te vervreemden. Een andere vormgeving van het legaat in het testament is ook denkbaar. Zo zou de erflater ervoor kunnen kiezen om de legataris (met een verbintenisrechtelijke aanspraak) te behandelen als een economisch erfgenaam, maar daarvoor is dan wel een aanvullende regeling in het testament nodig.

Makelaarskosten

“Dit bedrag ziet op makelaarskosten in verband met de voorlopige taxatie en verkoop van de woning. Dit is geen schuld van erflater maar van de erfgenamen, zodat met deze kosten geen rekening wordt gehouden bij de berekening van het legaat.”

Inboedel

“Het is aan de rechtbank om de waardemaatstaf te bepalen. De rechtbank hanteert voor de inboedelgoederen niet de kosten van vervanging als maatstaf, maar de waarde in het economisch verkeer, in de zin van: wat zou een opkoper voor de inboedel bereid zijn te betalen? Dat pleegt als regel (zeer) weinig te zijn. Dat maakt het geldelijke belang van de vordering van de broer sowieso gering. Daarbij komt het volgende.

Stelplicht en bewijslast van waarde en samenstelling van de inboedel rusten op de broer. De broer heeft niet voldaan aan de stelplicht. Het is niet voldoende dat de broer zich, in abstracto, baseert op een door verzekeraars gehanteerde waarderingsmethode (n.b. ter vervanging). De broer had moeten stellen om wat voor inboedel het gaat (waar bestond de inboedel uit? hoe oud was de inboedel? wat was de aanschafprijs? zaten er kostbare stukken tussen?). Dit doet hij niet. Als onvoldoende onderbouwd zal deze vordering worden afgewezen. Uit de stellingen van de broer valt niet of althans onvoldoende af te leiden dat de inboedel enige relevante waarde had. Afgezien hiervan doet de broer ook geen concreet, ter zake dienend bewijsaanbod voor de waarde van de inboedel.”

Art. 4:6 BW bevat slechts een waardepeildatum, geen waarderingsmaatstaf. De rechter vult deze in ten aanzien van inboedelgoederen (de waarde in het economisch verkeer). De rechtbank geeft ten slotte ook een wenk aan de advocaat van de broer om zijn vordering ten aanzien van de waarde van de inboedel beter te onderbouwen. De advocaat zal daarbij aangewezen zijn op de inlichtingen die zijn cliënt hem verschaft over de waarde van een inboedel van ca. 14 jaar geleden.

17.3 Legaat ter grootte van de legitieme portie

Moeder heeft in haar testament het ene kind onterfd en het andere kind tot haar enige erfgenaam en executeur benoemd. Aan het onterfde kind heeft moeder gelegateerd *“een bedrag in kontanten gelijk aan haar wettelijk minimumerfdeel (legitieme portie) in mijn nalatenschap zoals dat geldt ten tijde van mijn overlijden”*. Eerder heeft moeder aan beide kinderen een papieren schenking van ca. € 43.000 gedaan (met een rente van 6% per jaar). Het testament bepaalt verder dat de kinderen vrijgesteld zijn van inbreng van de giften in de nalatenschap (vgl. reeds de hoofdregel van art. 4:229 BW, zodat deze bepaling in het testament niet meer is dan een bevestiging van het wettelijke regime (geen inbreng van giften, tenzij). Deze bepaling wordt toch vaak in testamenten opgenomen om eenzelfde regeling te geven voor de giften van vóór 2003, in welke periode het wettelijke regime anders luidde (inbreng van giften, tenzij)). In geschil tussen broer en zus is de omvang van het legaat (en daarmee van de omvang van de legitieme portie).

Bij vonnis van 24 februari 2021, [ECLI:NL:RBGEL:2021:916](#), gaat de rechtbank Gelderland onder meer in op de invloed van de schuldigerkenning uit hoofde van de papieren schenkingen op het legaat. Wat dient met deze reeds ontvangen giften gedaan te worden? Dit houdt verband met het gegeven dat art. 4:70 lid 1 BW bepaalt dat de waarde van giften door de erflater aan een legitimaris gedaan in mindering komt op diens legitieme portie (imputatie). Komt de waarde van de schuldigerkenning uit hoofde van de papieren schenking in dit geval in mindering op het legaat van het onterfde kind of niet? Daarmee wordt de vraag aan de orde gesteld hoe het door erflater ten behoeve van het onterfde kind (eiser in de procedure) gemaakte legaat - een legaat *“gelijk aan haar wettelijk*

minimumerfdeel (legitieme portie) in mijn nalatenschap” - uitgelegd dient te worden (art. 4:46 BW). De rechtbank overweegt dienaangaande:

“De legitieme portie wordt in de wet gedefinieerd als het gedeelte van de waarde van het vermogen van erflater, waarop de legitimarisi in weerwil van giften en uiterste wilsbeschikkingen van de erflater aanspraak kan maken (artikel 4:63 lid 1 BW). De legitimaire portie is een breukdeel van de legitimaire massa (4:64 lid 1 BW). De legitimaire portie moet worden onderscheiden van de legitimaire aanspraak. De legitimaire aanspraak is de legitimaire portie minus de waarde van de in aanmerking te nemen giften (artikel 4:70 BW). Van belang is voorts dat in punt V van het testament van erflaatster is vastgelegd dat de afstammelingen van erflaatster niet verplicht zijn tot inbreng van giften die zij hebben genoten, tenzij bij het doen van de gift uitdrukkelijk het tegendeel is bepaald. Op grond van het voorgaande moet worden geconcludeerd dat het testament kennelijk wenst te regelen dat aan [eiser] word gelegateerd het bedrag ter hoogte van het breukdeel van de legitimaire massa waarop zij als kind aanspraak kan maken (artikel 4:64 lid 1 BW), zonder dat hierop eventuele giften in mindering worden gebracht.”

Op de door de rechtbank gevolgde redenering is taalkundig niets aan te merken. De legitieme portie in abstracto (als bedoeld in art. 4:63 lid 1 BW) is een andere grootheid dan de niet-wettelijke term legitimaire aanspraak (ook wel genoemd de legitieme portie in concreto, waarbij rekening wordt gehouden met ontvangen erfrechtelijke verkrijgingen (art. 4:71 BW) en giften (art. 4:70 BW)). Dat is de reden dat de rechtbank bij de vaststelling van de omvang van het legaat de giften buiten beschouwing laat. Het is echter de vraag of de erflater dan wel de notaris die de pen heeft gevoerd bij de redactie van het testament, met de verwijzing naar de legitieme portie in het legaat niet bedoeld heeft te verwijzen naar de gehele wettelijke regeling van de legitieme (derhalve met inbegrip van de imputatie van de erfrechtelijke verkrijgingen en giften).

De rechtbank legt voor de uitleg van het legaat nog een verband met de bepaling in het testament dat giften niet ingebracht behoeven te worden (en wel met de woorden ‘voorts is van belang’). Onderkend moet worden dat de context van inbreng van giften bij de verdeling van een nalatenschap (welke inbreng gebaseerd is op de vrije wil van de erflater om dat wel of niet voor te schrijven) een geheel andere is dan de (in de wet dwingend voorgeschreven) imputatie van giften bij de vaststelling van de grootte van de legitieme. Aan de bepaling in het testament over de inbreng van giften zou uiteraard wel de notie ontleend kunnen worden dat het de kennelijke bedoeling van de erflater is geweest om het bij de afwikkeling van de nalatenschap niet meer over de giften te hebben.

Uit de uitspraak blijkt verder dat een legataris wiens aanspraak uit hoofde van het legaat gerelateerd is aan de legitieme van de erfgena(a)m(en) de verstrekking van informatie kan verlangen om zijn erfrechtelijke aanspraak te kunnen berekenen, en wel op een met art. 4:78 BW vergelijkbare wijze. Is een legaat toegekend waarvan de omvang gerelateerd is aan de legitieme, dan impliceert dat dat gegevens met betrekking tot de nalatenschap aan de legataris verstrekt moeten worden om de legitieme te kunnen berekenen.

Het onterfde kind heeft de wettelijke rente gevorderd over het bedrag van het legaat, en wel vanaf de datum van overlijden van erflaatster. Dat wordt afgewezen, omdat de wettelijke rente pas verschuldigd is vanaf het moment dat het kind-erfgenaam met de betaling van de

geldsom in verzuim is geraakt (art. 6:119 BW). Het verzuim is eerst ingetreden nadat de in de brief van 10 juli 2019 gegeven termijn van veertien dagen is verlopen zonder dat de betalingsverplichting is nagekomen (art. 6:82 lid 1 BW).

Over de papieren schenking onder schuldigerkenning wordt onder meer de in de notariële akte vastgelegde contractuele rente van 6% gevorderd. De rechtbank oordeelt daarover:

"In dit verband is van belang dat [gedaagde] als (enig) erfgenaam van rechtswege de rechtspositie van erflaatster voortzet en van rechtswege schuldenaar is geworden van de schulden van erflaatster die niet door haar dood teniet zijn gegaan (artikel 4:182 BW en artikel 6:249 BW). Op hem rust derhalve ook de verplichting om de in de schuldigerkenning afgesproken rente aan [eiser] te betalen. [gedaagde] heeft niet betwist dat deze rente vanaf 1 januari 2017 niet is betaald. Deze bedongen rente is hoger dan de wettelijke rente en loopt daarom op grond van artikel 6:119 lid 3 BW door in plaats van de wettelijke rente nadat [gedaagde] in verzuim is gekomen."

17.4 Aansprakelijkheid van erfgenamen voor het verminderde tekort

Vader overlijdt in 2013. Hij heeft aan een vriendin een bedrag van € 100.000 gelegateerd, vrij van rechten en kosten. In zijn testament zijn tot zijn erfgenamen benoemd: moeder voor 1% en twee kinderen samen voor 99%. Zij hebben allen de nalatenschap zuiver aanvaard. De legataris vordert in de procedure betaling van het legaat van € 100.000, te vermeerderen met de verschuldigde erfbelasting en advocaatkosten. Opmerkelijk is dat de erfstellingen in het testament uit 2008 voorkomen en dat in een aanvullend testament uit 2013 - enige maanden voor zijn overlijden - het riante geldlegaat voor de vriendin is opgenomen. Het vonnis laat ons in het duister tasten over de achtergrond hiervan en dat is misschien maar goed ook.

Bij vonnis van de rechtbank Limburg van 6 december 2017, [ECLI:NL:RBLIM:2017:12053](#), wordt de tegen de zuiver aanvaard hebbende erfgenamen ingestelde vordering van de legataris - ondanks diverse daartegen aangevoerde verweren - grotendeels toegewezen.

"De rechtbank is van oordeel dat [gedaagden] door de zuivere aanvaarding van de nalatenschap erfgenaam zijn geworden.

Door de zuivere aanvaarding zijn [gedaagden] op grond van het bepaalde in artikel 4:182 lid 2 BW van rechtswege schuldenaar van de schulden van de erflater geworden, voor de voldoening waarvan zij met hun gehele vermogen aansprakelijk zijn. Tot de schulden van de erflater behoort het legaat aan [eiseres] (artikel 4:117 leden 1 en 2 BW). Omdat de nalatenschap door [gedaagden] zuiver is aanvaard, is het bepaalde in artikel 4:120 BW van toepassing. Dat artikel bepaalt dat schulden van de nalatenschap uit een legaat slechts ten laste van de nalatenschap worden voldaan, indien alle schulden van de nalatenschap daaruit ten volle kunnen worden voldaan (lid 1) en dat voor zover de nalatenschap niet toereikend is om de schulden uit legaten te voldoen uit de erfdelen van de erfgenamen op wie zij rusten, de schulden worden verminderd (lid 2). Uit het bepaalde in lid 5 van dat artikel volgt echter dat ondanks de vermindering (van lid 2) de erfgenamen met hun gehele vermogen aansprakelijk zijn tot voldoening van het geheel."

De eerste zin van deze overweging is niet correct. Gedaagden waren als gevolg van de erfstellingen in het testament erfgenaam geworden. Zuivere aanvaarding leidt ertoe dat zij volledig instaan voor de schulden van de nalatenschap. Verder geldt dat de koppeling tussen zuivere aanvaarding van de nalatenschap en art. 4:120 BW alleen in lid 5 bestaat. Ook bij een beneficiair aanvaarde nalatenschap geldt dat legatarissen postconcurrente schuldeisers zijn (art. 4:120 lid 1 BW) en vindt vermindering van legaten plaats voor zover de nalatenschap niet toereikend is om de schulden uit legaten te voldoen uit de erfdelen van de erfgenamen op wie zij rusten (art. 4:120 lid 2 BW). Art. 4:120 lid 5 BW bepaalt dat de erfgenamen die met hun gehele vermogen aansprakelijk zijn - en dat zijn de zuiver aanvaard hebbende erfgenamen - ondanks de vermindering van de legaten gehouden blijven tot voldoening van het geheel.¹⁰ Dat zal alleen het geval zijn voor zover de schuld uit het legaat op deze erfgenamen rust. Hetzelfde is overigens ook al geregeld in art. 4:184 lid 2 BW, alwaar wordt bepaald dat de erfgenaam die de nalatenschap zuiver heeft aanvaard, verplicht is een schuld van de nalatenschap, waaronder ook de op hem rustende legaten, ten laste van zijn eigen vermogen te voldoen.

Legitieme

De kinderen hebben nog geprobeerd om onder betaling aan de legataris uit te komen door een beroep te doen op de legitieme. In hun visie zou het legaat ingekort moeten worden om daarmee de legitieme te kunnen voldoen. Om een reeks van redenen faalt volgens de rechtbank het beroep op de legitieme.

“Het beroep dat [de kinderen] doen op hun legitieme kan hun niet baten, omdat een inkorting van het legaat op grond van artikel 4:87 BW moet worden ingesteld tegen de erfgenamen, lees [gedaagden], en dus gedeeltelijk tegen henzelf (artikel 4:79 BW). Bovendien kan een dergelijk beroep er slechts toe leiden dat de schuld om het legaat te voldoen uit hun erfdelen wordt verminderd, maar dat laat onverlet dat hetgeen de legataris (...) toekomt uit haar legaat maar niet kan worden voldaan uit de erfdelen van [gedaagden] op grond van een beroep op de legitieme, kan worden verhaald op het gehele privévermogen van [gedaagden], en derhalve niet enkel op hetgeen zij erven (artikel 4:120 lid 5 BW).

[De kinderen] hadden aan die voor hen nadelige gevolgen van de legatering door hun vader van een bedrag van € 100.000,- aan [eiseres] kunnen ontkomen, door op de voet van het bepaalde in artikel 4:63 lid 3 BW de nalatenschap te verwerpen en gelijktijdig een verklaring af te leggen met de strekking dat zij hun legitieme portie wensen te ontvangen, dan wel door het beneficiair aanvaarden van de nalatenschap. In het eerst genoemde geval zou het bepaalde in artikel 4:87 BW van toepassing zijn geweest, maar niet het bepaalde in artikel 4:120 BW, omdat zij in dat geval geen erfgenamen zouden zijn geweest, maar schuldeisers van de nalatenschap. Thans kunnen [de kinderen], op grond van het bepaalde in artikel 4:190 lid 4 BW, de nalatenschap niet meer verwerpen of alsnog beneficiair aanvaarden.”

¹⁰ Met de passage “voldoening voor het geheel” wordt overigens niet een hoofdelijke aansprakelijkheid tot stand gebracht.

Het belangrijkste argument is mijn inziens dat de erfgenamen na een zuivere aanvaarding van de nalatenschap niet meer aan een beroep op de legitieme toekomen. Zij hadden daartoe meteen de weg van verwerping van de nalatenschap en het tegelijkertijd afleggen van de zogeheten contantenverklaring moeten volgen (art. 4:63 lid 3 BW). Dat kan niet meer omdat de gemaakte keuze voor zuivere aanvaarding van de nalatenschap onomkeerbaar is (art. 4:190 lid 4 BW). Een ander probaat beschermingsmiddel voor de erfgenamen was in dit geval geweest om de nalatenschap niet zuiver maar beneficiair te aanvaarden, zodat de legataris geen verhaal kan nemen op het privévermogen van de erfgenamen. Ook voor die keuze was het inmiddels te laat.

Erfbelasting

De toevoeging aan het legaat – een erfrechtelijke verkrijging volgens de Successiewet, en derhalve aan de heffing van erfbelasting onderworpen – dat het ‘vrij van rechten en kosten is’, komt de erfgenamen ook duur te staan.

“Uit de formulering van het legaat volgt dat [gedaagden] ook gehouden zijn de eventueel door [eiseres] verschuldigde belasting over de verkrijging uit het legaat voor hun rekening te nemen. Het legaat is immers “vrij van rechten en kosten.” (...) De rechtbank zal de door [eiseres] onderbouwde berekening (de met de Rekenhulp erfbelasting van de Belasting uitgeoefende berekening (...)) van de volgens haar verschuldigde erfbelasting als door [gedaagden] onvoldoende gemotiveerd betwist toewijzen.”

Advocaatkosten

De vordering van de legataris met betrekking tot de gemaakte advocatenkosten wordt afgewezen:

“De rechtbank is van oordeel dat met de passage “vrij van rechten en kosten” wordt bedoeld op kosten die in direct verband staan met de verkrijging van het legaat door de legataris, zoals bijvoorbeeld de door de legataris verschuldigde erfbelasting over het gelegateerde, of bijvoorbeeld kosten van het overmaken van het verschuldigde door de erflater aan de legataris. Daaronder kunnen echter niet worden begrepen de advocaatkosten die een legataris heeft gemaakt om het recht op het legaat geldend te kunnen maken. Er bestaat ook geen aanleiding om [de zuiver aanvaard hebbende erfgenamen] te veroordelen in de door [de legataris] daadwerkelijk gemaakte advocaatkosten. Daartoe bestaat slechts aanleiding indien de wet daarvoor een grondslag biedt, hetgeen in deze zaak niet het geval is, dan wel indien sprake is van misbruik van procesrecht of onrechtmatig handelen van een procespartij. Dat en de wijze waarop [gedaagden] verweer hebben gevoerd, kan niet worden gekwalificeerd als misbruik van procesrecht noch als onrechtmatig handelen. [gedaagden] kan immers niet het recht worden ontzegd zich in rechte te verweren tegen een ingestelde vordering.”

De giffbeker is nog niet leeg voor deze erfgenamen. Het beroep dat zij hebben gedaan op een betalingsregeling ex art. 4:5 BW wordt afgewezen. De rechtbank is van oordeel dat zij twee jaar de tijd hebben gehad om de benodigde financiering voor de betaling van het

legaat te verzorgen. De erfgenamen hebben bovendien nagelaten zakelijke of persoonlijke zekerheid aan te bieden voor de betaling van het uit hoofde van het legaat verschuldigde.

17.5 Wijziging van de verbintenissen uit het legaat

Een zoon is de enige erfgenaam van zijn vader en executeur in zijn nalatenschap. Vader heeft aan zijn levensgezel een aantal legaten toegekend, waaronder een legaat van het gebruik van de inboedel gedurende een periode van één jaar. Daarnaast heeft vader aan zijn levensgezel een riant geldlegaat toegekend van € 35.000 en van een periodiek uit te keren bedrag van € 2.500 per maand tot haar overlijden en tot een maximum van € 500.000.

De zoon vraagt na afloop van de termijn van één jaar om teruggave van de inboedel. Als de levensgezel dat zonder opgave van redenen weigert, zet de zoon zijn enige drukmiddel in. Hij schort de maandelijkse uitkering op (art. 6:52 BW). Daarop dient de levensgezel een verzoek in om de verbintenissen uit het legaat te wijzigen (art. 4:123 BW).

Tijdens de mondelinge behandeling van het verzoek heeft de levensgezel medegedeeld dat zij de persoonlijke spullen, de foto's en een diploma, in een emotionele bui heeft weggedaan. De urn is uit haar handen gevallen waarna zij de as bij elkaar heeft geveegd en heeft uitgestrooid op het terras.

Na de zitting heeft de zoon ervoor gezorgd dat door Van Lanschot ten behoeve van de levensgezel een bankgarantie werd gesteld tot een bedrag van € 422.500 (te weten het restantbedrag dat beschikbaar is voor de maandelijkse uitkering). Daarmee heeft de zoon voldaan aan de verplichting tot zekerheidstelling uit het testament voor de periodieke verplichtingen uit het legaat jegens de levensgezel.

De rechtbank wijst het verzoek tot wijziging van het legaat af:

“De rechtbank is van oordeel dat uit het testament duidelijk blijkt dat erflater slechts zolang [verzoekster, de levensgezel] leeft een maandelijkse verplichting in het leven wilde roepen tot het betalen van een maandelijkse toelage tot een maximum van € 500.000,-. [verweerder, de zoon] heeft onweersproken gesteld dat er inmiddels € 77.500,- is betaald. Tot 16 juni 2020 (mondelinge behandeling) heeft [verzoekster] [verweerder] in het ongewisse gelaten over de reden van het niet afgeven van de inboedelgoederen met evident grote emotionele waarde. Tot dat moment heeft [verweerder], naar het oordeel van de rechtbank, dan ook een beroep mogen doen op zijn opschortingsrecht voortvloeiend uit art. 6:52 BW. [verzoekster] had moeten begrijpen dat deze goederen een grote emotionele waarde hebben voor [verweerder] en had hem omtrent haar bedoelingen met / het lot van die goederen niet zolang in het ongewisse mogen laten.

De rechtbank ziet in het gerechtvaardigd beroep op het opschortingsrecht door [verweerder] dan ook geen aanleiding de voorwaarden van het legaat te wijzigen. [verweerder] is de verplichting om zekerheid te stellen voor de betaling van de maandelijkse termijnen inmiddels nagekomen. Ook dat kan geen grond meer zijn voor toewijzing van het verzoek van [verzoekster]. Haar verzoek zal dan ook worden afgewezen.

De rechtbank overweegt ten overvloede dat vanaf 1 juli 2020 aan [verweerder], gelet op hetgeen hiervoor is overwogen, naar het voorlopig oordeel van de rechtbank geen gerechtvaardigd beroep op het opschortingsrecht meer toekomt. Inmiddels is duidelijk dat [verzoekster] die goederen heeft weggegooid of vernietigd, waardoor het opschortingsrecht niet meer zal leiden tot teruggave van de goederen.”

De beoordeling door de rechtbank van het wijzigingsverzoek *ex nunc*¹¹- en dus naar de toestand ten tijde van de mondelinge behandeling, en niet naar de toestand ten tijde van de indiening van het verzoekschrift (*ex tunc*) - heeft de zoon geholpen om tijdig de zekerheidstelling alsnog in orde te maken en daarmee een mogelijke wijziging van het legaat (door de levensgezel was betaling ineens van het restant verzocht) te voorkomen.

17.6 Executoriale kracht van het legaat

Moeder heeft haar zoon tot haar enige erfgenaam en executeur benoemd. Aan haar dochter heeft moeder een legaat toegekend. Het legaat houdt volgens het testament in:

"(...) een bedrag in contanten ter grootte van de helft van de waarde van het tot mijn nalatenschap behorende registergoed aan de [adres] te [plaats] dan wel het registergoed dat hiervoor in de plaats is gekomen, uit te keren in maandelijkse termijnen binnen vijf jaar na mijn overlijden, onder bijberekening van een rente overeenkomend met de twaalfmaands-Euriborrente. Terzake van de bepaling van de waarde van het hierboven bedoelde registergoed bepaal ik dat dit in de waardering betrokken dient te worden voor de WOZ-waarde die gehanteerd wordt bij de aangifte voor de erfbelasting als bedoeld in de Successiewet 1956, dan wel de hiervoor in de plaats getreden wet- en/of regelgeving."

De dochter heeft op grond van de grosse van het testament (art. 430 lid 1 Rv en art. 156 lid 2 Rv ten laste van de zoon (derden)beslag gelegd op de woning en onder twee banken. De zoon vordert vervolgens in kort geding opheffing van het beslag. De voorzieningenrechter wijst in dit executiegeschil bij vonnis van 29 september 2020, [ECLI:NL:RBOVE:2020:3386](https://ecli.nl/RBOVE:2020:3386), deze vordering af.

Als grond voor opheffing van het beslag voerde de zoon onder meer aan dat de omvang van het legaat niet voldoende bepaalbaar zou zijn. Hierdoor zou - aldus de zoon - executoriale kracht aan het testament ontbreken. De voorzieningenrechter overweegt daarover;

"Op grond van artikel 430 lid 1 Rv kan de grosse van in Nederland verleden authentieke akten in Nederland ten uitvoer worden gelegd. Ingevolge het bepaalde in artikel 156 lid 2 Rv is een notariële akte, zoals een testament, een authentieke akte als bedoeld in artikel 430 lid 1 Rv. Blijkens vaste rechtspraak van de Hoge Raad is vereist dat de vordering voldoende bepaalbaar is (HR 26 juni 1992, NJ 1993, 449). In zijn arrest van 8 februari 2013, NJ 2013/123, heeft de Hoge Raad (nogmaals) overwogen dat de grosse van een notariële akte executoriale kracht heeft en dat die akte aan een schuldeiser de bevoegdheid geeft om zonder voorafgaande rechterlijke tussenkomst de in die akte vermelde aanspraak ten uitvoer te leggen. Gelet op het verstrekken en ingrijpende karakter van deze bevoegdheid valt het bestaan daarvan alleen te aanvaarden indien de vordering waarvoor deze is verleend met voldoende bepaaldheid in de titel is omschreven. Dat houdt in dat de akte op een voor

¹¹ *Ex nunc* is een Latijnse term die door juristen wordt gebruikt. Het betekent zoveel als "vanuit het heden" (zoals de situatie nu is). Tegenover *ex nunc* staat *ex tunc*: "vanuit het verleden" (zoals de situatie toen was).

de schuldenaar bindende wijze de weg moet aanwijzen waarlangs de omvang van de schuld kan worden vastgesteld."

De grosse van een testament heeft executoriale kracht. Met behulp daarvan kan een legataris executoriaal beslag leggen, evenwel op voorwaarde dat de vordering van de legataris met voldoende bepaaldheid in het testament is omschreven. Dat kan een concreet bedrag van het legaat zijn, maar toereikend is als het testament op een voor de schuldenaar bindende wijze de weg aanwijst waarlangs de omvang van de schuld kan worden vastgesteld. Is aan die eis van "voldoende bepaaldheid in de titel" in dit geval voldaan?

"De voorzieningenrechter is van oordeel dat in dit geval aan dat criterium is voldaan. Weliswaar hebben partijen in hun correspondentie over en weer discussies opgeworpen over de omvang en de uitkering van het legaat, maar die omstandigheid neemt niet weg dat in het testament een voldoende bepaalde omschrijving van het legaat is neergelegd, zoals hiervoor (...) is geciteerd. Weliswaar is de hoegrootheid van het legaat niet als een concreet bedrag beschreven, maar wel is vastgelegd op welke wijze de omvang van het legaat moet worden vastgesteld. Als uitgangspunt van de waarde van de woning dient immers de WOZ-waarde die gehanteerd wordt bij de aangifte voor de erfbelasting als bedoeld in de Successiewet 1956, dan wel de hiervoor in de plaats getreden wet- en/of regelgeving. De helft van deze woningwaarde betreft de omvang van het legaat. Ten aanzien van de bijberekening van rente is in het testament vastgelegd dat de twaalfmaands Euriborrente daarvoor als uitgangspunt geldt, zodat ook over vaststelling van het rentetarief duidelijkheid is gegeven. De voorzieningenrechter is van oordeel dat de omvang van het legaat aldus voldoende concreet bepaalbaar is."

De zoon voerde ook nog aan dat de vordering uit het legaat nog niet opeisbaar zou zijn. De voorzieningenrechter meent dat de vordering voor de periode tot eind augustus opeisbaar is. Het legaat moet volgens het testament worden uitgekeerd in maandelijkse termijnen binnen vijf jaar na het overlijden. Over de grootte van de termijnen is niets specifiek opgenomen, zodat het voor de hand ligt om uit te gaan van gelijke termijnen gedurende een periode van vijf jaar.

Een ander verweer luidde dat de dochter niet uitdrukkelijk vermeld heeft in welke hoedanigheid de zoon werd aangesproken in de correspondentie in de aanloop naar de beslaglegging. Dat bezwaar slaagt niet. Redengevend daarvoor is dat de zoon weliswaar executeur van de nalatenschap van zijn moeder is, maar tevens haar enige erfgenaam en dat hij de nalatenschap zuiver aanvaard heeft. Als gevolg van de zuivere aanvaarding is er geen sprake van een afgescheiden vermogen, maar is de nalatenschap versmolten met het privévermogen van de zoon. Aldus is sprake van het samenvallen van zijn hoedanigheden van executeur en erfgenaam. Als de tijdelijke taak van executeur eindigt, blijft op de erfgenaam de verplichting rusten om uitvoering te geven aan de afgifte van het legaat. Het kan daarom niet aan de dochter worden tegengeworpen dat zij niet uitdrukkelijk heeft vermeld in welke hoedanigheid de zoon is aangesproken.

17.7 Verjaring van legaten

Jaren na het overlijden van moeder in 1986 ontstaat een geschil tussen de kinderen over onder meer de uitkering van legaten. Bij testament van 1981 waren aan twee van de kinderen legaten van NLG 100.000 toegekend, uit te keren binnen zes maanden na overlijden. Aan het derde kind - de zoon - was voordien de boerderij verkocht en geleverd, waarbij de verschuldigde koopsom werd omgezet in een lening. Het testament bevatte eveneens een geldlegaat voor de zoon waarmee een deel van de lening kon worden verrekend. In het testament zijn geen erfstellingen opgenomen, zodat ieder van de kinderen volgens het versterferrecht erfgenaam is voor een derde deel. De zusters hebben aan hun broer in 1986 een schriftelijke algemene volmacht gegeven om hun belangen waar te nemen en hen te vertegenwoordigen bij de afwikkeling van de nalatenschap. In de akte van verdeling staat vermeld *“dat de erflaatster niet bij testament houdende erfstellingen over haar nalatenschap heeft beschikt, zodat zij ingevolge de bepalingen der wet tot haar enige erfgenamen heeft achtergelaten haar drie kinderen”*. De zusters zijn pas in 2014 bekend geworden met het testament van hun moeder, waarin geldlegaten aan hen waren opgenomen. De (inmiddels overleden) zoon blijkt als hun gemachtigde de nalatenschap destijds te hebben afgewikkeld en te hebben bewerkstelligd dat het geldlegaat alleen aan hemzelf is uitgekeerd, en niet aan zijn zusters.

De zusters spreken de erfgenamen van hun broer aan op voldoening van de geldlegaten. Deze erfgenamen beroepen zich op verjaring van de vorderingen uit de legaten. Het gerechtshof 's-Hertogenbosch oordeelt dat het beroep van de erfgenamen op verjaring in de gegeven omstandigheden naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is ([ECLI:NL:GHARL:2019:10619](#)). Daarop stellen de erfgenamen cassatieberoep in.

In zijn arrest van 23 april 2021, [ECLI:NL:HR:2021:649](#), geeft de Hoge Raad eerst een algemene stelregel:

“De rechtsvorderingen tot uitkering van een legaat die [de zusters] tegen [de erfgenamen van de broer] hebben ingesteld, verjaren ingevolge art. 3:306 BW in verbinding met art. 3:313 BW door verloop van twintig jaren na de dag volgende op die waarop de onmiddellijke nakoming kan worden gevorderd. De verjaringstermijn van twintig jaar heeft een objectief en in beginsel absoluut karakter, dat wil zeggen dat het beginsel van rechtszekerheid dat deze absolute termijn beoogt te dienen en de billijkheid jegens de wederpartij meebrengen dat hieraan strikt de hand moet worden gehouden. Dit wil evenwel niet zeggen dat deze termijn nooit op grond van art. 6:2 lid 2 BW buiten toepassing zou kunnen blijven. Gelet op de belangen die deze termijn beoogt te dienen, waaronder in het bijzonder het belang van de rechtszekerheid, zal echter van onaanvaardbaarheid als in art. 6:2 lid 2 BW bedoeld slechts in uitzonderlijke gevallen sprake kunnen zijn.”

Vervolgens beoordeelt de Hoge Raad de overwegingen van het hof die geleid hebben tot het oordeel dat het beroep op verjaring naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is. Die overwegingen van het hof komen op het volgende neer:

- het moet ervoor worden gehouden dat de zusters pas in 2014 bekend waren met de legaten;

- de zusters hebben binnen een redelijke termijn daarna de onderhavige vorderingen ingesteld;
- er is geen uitvoering gegeven aan de legaten;
- niet is gebleken van feiten en omstandigheden die het naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar maken dat de zusters alsnog betaling van de aan hen gelegateerde bedragen vorderen; en
- uit de successieaangifte blijkt dat de zoon de aan hem gelegateerde bedragen al had verkregen.

De Hoge Raad oordeelt dat het hof door aldus te overwegen blijk heeft gegeven van een onjuiste rechtsopvatting:

“Door aldus te overwegen en te oordelen heeft het hof blijk gegeven van een onjuiste rechtsopvatting. Weliswaar kan een beroep op het verstrijken van de verjaringstermijn van art. 3:306 BW in een uitzonderlijk geval naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zijn (...), maar de hiervoor weergegeven overwegingen kunnen niet de conclusie dragen dat hier sprake is van een zodanig uitzonderlijk geval. Niet gezegd kan worden dat de aanspraken van [de zusters] uit hoofde van de aan hen toegekende legaten naar hun aard verborgen zijn gebleven en pas konden worden geconstateerd nadat de verjaringstermijn reeds was verstreken (...). Zo hadden [verweersters], toen zij in 1986 bekend werden met het overlijden van oma, het bestaan en de inhoud van haar testament kunnen vaststellen door raadpleging van het Centraal Testamentenregister. Evenmin blijkt uit de hiervoor weergegeven overwegingen dat zich hier anderszins een zodanig uitzonderlijk geval voordoet dat het beroep van [de erfgenamen] op verjaring naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is.”

Raadpleging van het Centraal Testamentenregister en contact (doen) opnemen met de notaris die het testament heeft gepasseerd, had de zusters voor deze vermoedelijk fatale misser kunnen behoeden. Zie daarvoor ook het onderdeel ‘Dossieropbouw in erfrechtzaken’. Ik teken nog wel aan dat het testament niet zomaar verborgen is gebleven. Vermoedelijk hebben de zusters op het verkeerde been gestaan doordat in het testament geen bepalingen waren opgenomen over de erfstellingen. Daar maakte de verdelingsakte ook uitdrukkelijk melding van. Ook in 2005 toen een tot de nalatenschap behorende woning nog werd verkocht aan een derde, meldde de notariële akte: *“Erflaatster heeft niet bij uiterste wil over haar nalatenschap beschikt en heeft mitsdien krachtens de wet als haar enige erfgenamen achtergelaten haar drie kinderen voornoemd.”* De geldlegaten konden hierdoor eenvoudig - en waarschijnlijk met enige hulp van de zoon - naar de achtergrond verdwijnen. Hoe dat precies kon gebeuren, moet dan wel boven tafel komen en aan de rechter voorgelegd worden.

De Hoge Raad heeft de zaak voor verdere behandeling en beslissing verwezen naar een ander hof.

18. Slotbeschouwing

Uit deze verhandeling blijkt dat legaten meer dan eens te kort door de bocht in een testament geformuleerd worden, waardoor onnodig en dus vermijdbaar onduidelijkheid bestaat over de inhoud en werking van een legaat. Het is daarom belangrijk dat bij het opnemen van een legaat in een testament een lijstje met aandachtspunten wordt nagelopen. Al die aandachtspunten zouden op het netvlies van de testateur en de notaris moeten staan. Fraaier dan Freek Schols¹² kan ik het niet verwoorden:

“Legaten verdienen onze aandacht. Men raakt nooit uitgeknutseld en uitgeschreven. Van schade en schande wordt men wijs en de lijst met aandachtspunten voor het optuigen van een mooi legaat wordt steeds groter. Hoe meer wordt opgeschreven, hoe beter het is.”

Zijn niet uitpuittend bedoelde lijstje met aandachtspunten betreffen de volgende onderdelen van een legaat:

Verval van het legaat

Wat dient te gebeuren indien het gelegateerde goed niet meer aanwezig is? De wet geeft in art. 4:49 BW een voorziening voor het geval een gelegateerd goed ten tijde van het overlijden van de erflater niet meer tot zijn nalatenschap behoort. De erflater kan ook zelf - in afwijking van de wettelijke spelregels - een voorziening treffen (art. 4:49 lid 1 BW).

Plaatsvervulling

Wat gebeurt er als een legataris voor de erflater overlijdt? Vindt dan plaatsvervulling plaats en wordt zijn erfrechtelijke plaats door een ander ingenomen (vgl. art. 4:12 BW voor plaatsvervulling in het versterferrecht)?

Aanwas

Het is mogelijk dat de erflater een regeling treft voor het geval één van de geldlegaten geen effect sorteert. Wast het vrijvallende gedeelte dan aan bij de andere legatarissen (vgl. art. 4:48 BW voor het testamentaire erfrecht)?

Gedeeltelijke aanvaarding

Is het alles of niets, of is ook gedeeltelijke aanvaarding van een legaat mogelijk?

Vermindering

Art. 4:120 lid 3 BW staat toe dat de erflater in zijn testament een volgorde opneemt voor de vermindering van legaten als er een tekort in de boedel is (§ 9).

¹² Zie F. Schols, 'Over het goed optuigen van een legaat en het nut van een considerans', EstateTip 2021-24.

Opleg

Is bij vermindering van een legaat opleg mogelijk (art. 4:122 BW)?

Negatieve nalatenschap

Bij een negatieve nalatenschap zullen de zuiver aanvaard hebbende erfgenamen de rekening van de onvoldaan gebleven legaten uit hun privévermogen moeten betalen (art. 4:120 lid 5 BW). Het is ook mogelijk om in dit geval het legaat geheel of ten dele te laten vervallen.

Opeisbaarheid

Een regeling voor de opeisbaarheid van het legaat kan soms nuttig zijn (art. 6:38 BW en art. 4:125 BW). Zie hiervoor tevens § 7.

Vruchten

Aan wie en wanneer komen de vruchten van het gelegateerde goed toe? Zie daarvoor art. 4:124 BW en § 8.

Staat van het gelegateerde

In welke staat moet het gelegateerde aan de legataris geleverd worden (§ 12)? Is dat de staat waarin het gelegateerde goed zich ten tijde van het overlijden bevindt (art. 4:50 lid 1 BW) of moeten nog bepaalde herstel- of onderhoudswerkzaamheden aan het gelegateerde goed verricht worden?

Waarderingsvoorschriften

Soms is een legaat toegekend tegen inbreng van de waarde. Het kan dan gewenst zijn om waarderingsvoorschriften in het testament op te nemen teneinde verschillen van inzicht te voorkomen (vgl. ook art. 4:6 BW).